

BIBLIOTEKA UNIW. W POZNANIU
Inc. 222 18°
INKUNABURY

BIBLIOTEKA UNIW. W POZNANIU
Inc. 223 18°
INKUNABURY

BIBLIOTEKA UNIW. W POZNANIU
Inc. 224 18°
INKUNABURY

8

Quo scribitur...

Laurentii Vallensis

129.30

Hoc in uolumine hæc continentur.

CLaurentii Vallensis Elegantiæ de lingua latina.

**CLaurentii Vallensis de Pronomine Sui ad Ioan-
nem Tortelium.**

**CLaurentii Vallensis Lima quædam per Antoni-
um Mancinellum.**

*S. in M. Iohannis Ebetij
Galnoa Pom. 1/4*

H* 15823

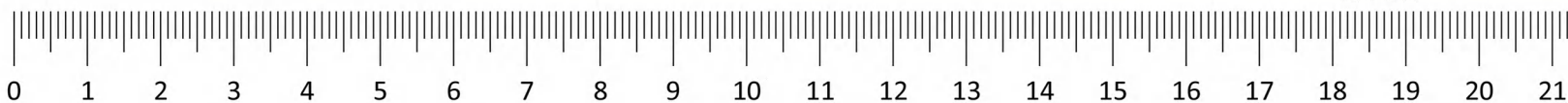
**BIBLIOTH.
GYMN.
PAL. SEDIN.**

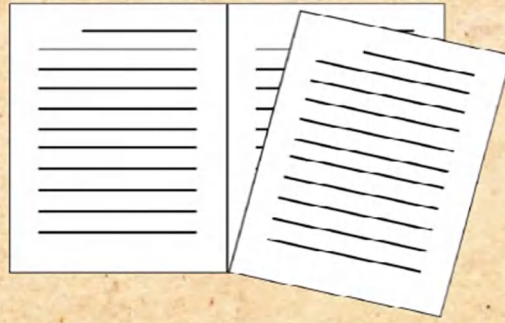
**BIBLIOTEKA GŁÓWNA
W POZNANIU
JAN. IN. A. MICHAŁOWICZ**

Handwritten scribbles

Inc. 222

Handwritten marks

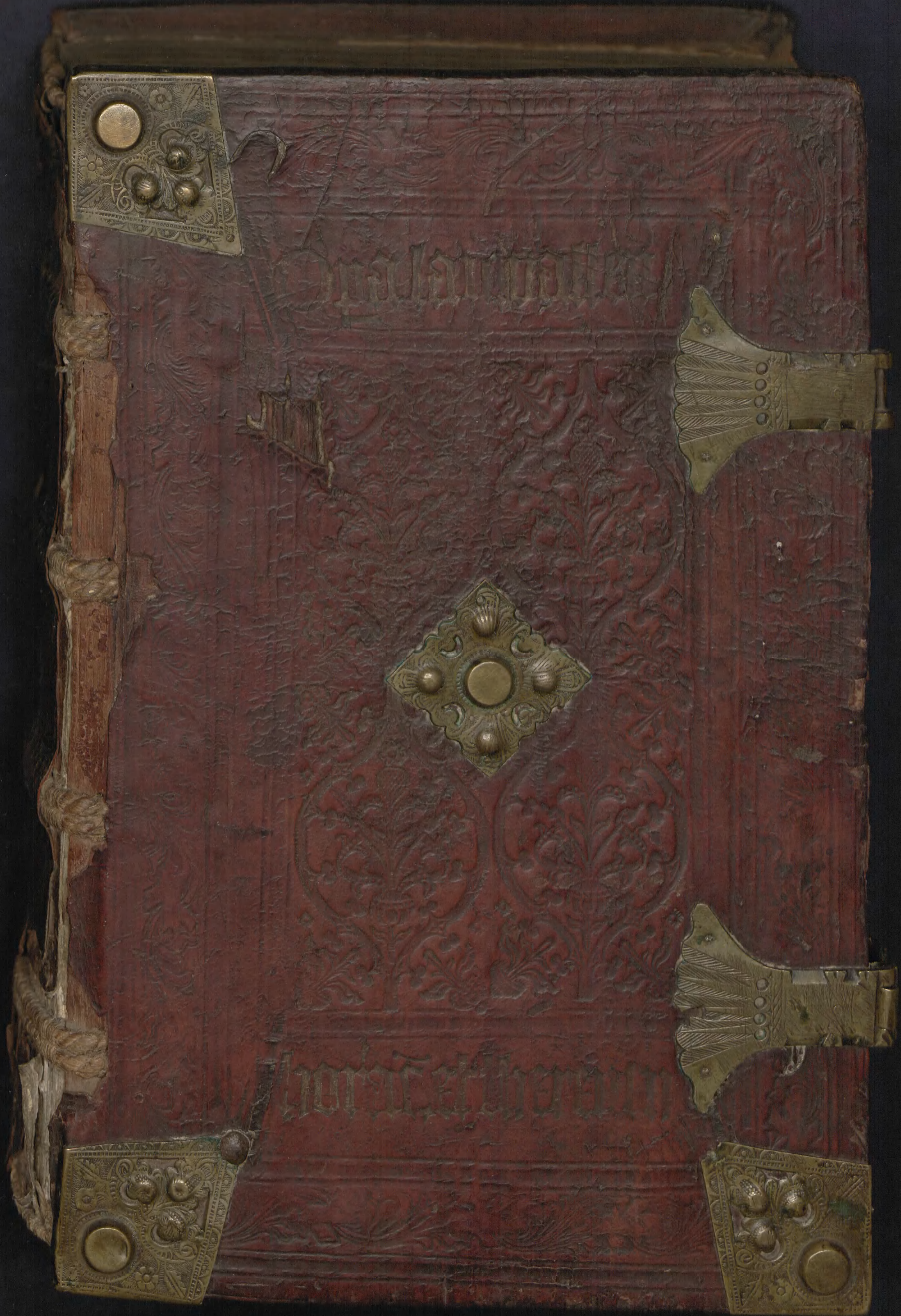

W woluminie kolejno współprawne sygnatury:

Inc. 222

Inc. 223

Inc. 224

prima pagina

Deus in misericordia sua...

X 268

M. Lebel - Solna 18

Z 12 B

A Ph. 4. 8.

X 268

Deus in misericordia sua...

Deus in misericordia sua...

Deus in misericordia sua...

Deus in misericordia sua...

Quia cum...

Handwritten signature or scribble

1-9-35

Hoc in uolumine hæc continentur.

CLaurentii Vallensis Elegantiæ de lingua latina.

**CLaurentii Vallensis de Pronomine Sui ad Ioan-
nem Tortelium.**

**CLaurentii Vallensis Lima quædam per Antoni-
um Mancinellum.**

*Sim. M. Johannis Lbetij
Galnoa Pom. 1/4*

H* 15823

Handwritten scribbles

Handwritten scribbles

Inc. 222

TABVLA

Clarentii Vallensis elegantiarum compendiosa collectio nis in ordinem alphabeti dire ctæ principium.

Blatiui in ab⁹ noium pri mæ declinationis in a ex eunium . ca.i

Afinus afina: anim⁹ aia ca.i
 Adiutor ca.ii
 Abiegnus ca.iii
 Auuculus: acus acicula ca.v
 Anniculus: anniculum ca.v
 Auricula: adicula ca.v
 Apicula ca.v
 Axilla ca.vi
 Apiastru: antonia ster ca.vii
 Argutulus ca.vii
 Aerariu: armariu ca.viii
 Alueariu: acculatorius ca.viii
 Aleator: auditorium ca.viii
 Amatorium ca.viii
 Altilis: aptilis: aqtilis ca.x
 Altiloquus ca.xii
 Argilaceus: ascriptitius. ca.xiii
 Antigor: adoleſcior ca.xiii
 Ante omnes ca.xvii
 Ante alius: alter ca.xviii
 Animosus & alia in ofus exeutia ca.xxiii
 Actuarius: afinatius ca.xxiii
 Adhaeresco ca.xxiii
 Accerso: arcesso ca.xxv
 Affore: abfore: affuturi ca.xxviii
 Accusatiuus gerundii cum ad raro cum in ca.xxix
 Argutus adultus ca.xxxiii
 Animans ca.xxxv
 Age: agite: agedum ca.liii
 An aut ca.liiii
 Autem ca.lxi
 A: ab: abs: ca.lxvi
 A deo ca.lxxxii
 Aliquisper ca.lxxxvi
 Antehac ca.xciii
 Accum compositis ca.xcvi
 Aedes: adilis ca.cv
 Aedificate ca.cv
 Audiui te ut cæteros ca.cxxii
 Adiectiuu cu pcedit: substanti uo obsequi debet ca.cxxxi
 Ausculto te: ausculto tibi ca.cxlviii
 Alter: alius ca.clx
 Aliquis ca.clxiii
 Audio a: ex de meo ca.clxvi
 Animaduerto te ca.clxviii
 Animaduerto in te ca.clxviii
 Accessus: accessio ca.lxxxiii
 Actus actio ca.clxxxiii

Antiqui ca.clxxxvi
 Acta ca.lxxxx
 Aduocatus ca.cxciii
 Aambius: ambitio ca.cc
 Ambitiosus ca.cc
 Acini ca.ccix
 Actor: auctor ca.ccxiii
 Auctoramentum: auctio num ca.ccxiii
 Auctio: auctus ca.ccxiii
 Abstinentia ca.ccxii
 Argentaria ca.ccxv
 Auis ca.ccxvi
 Accola ca.ccxv
 Agai ca.ccxv
 Amor ca.ccxliii
 Affect⁹: affectio: affecto. c.cclix
 An lucet: ante tenebras. ca.cclxi
 Aedilis ca.cclxv
 Albani: albenſes ca.cclxvi
 Aequalis: æqbilis ca.cclxxxiii
 Annus ca.cclxxxix
 Ad tempus ca.ccciiii
 Appeto ca.cccv
 aduenio ca.cccviii
 adoro ca.cccix
 asurgo ca.cccc
 æstimo ca.cccxviii
 adigo ca.cccxxvi
 audio ca.cccxxvii
 amare: adamare ca.cccxxxv
 amic⁹ amica amator. c.cccxxxv
 agere gratias ca.cccxxxix
 alere ca.cccxlviii
 adsum ca.cccxlix
 apparere ca.cccxlviii
 asentari: adulari ca.cccxlviii
 ad uotum habere ca.cccxlviii
 affectari ca.cccclxxv
 aduerſari: auerſari. ca.cccclxxxii
 alleuo ca.cccclxxxiii
 asciscere ca.cccclxxxviii
 asseuerare ca.cccclxxxix
 admoueo: amoueo. ca.cccxcii
 aduerto: auerto ca.cccxcii
 aduerſus: auerſus. ca.cccxcii
 abhorreo ca.cccciii
 actū esse cu aliquo. ca.cccciiii
 abdicare ca.ccccvi
 ad me spectat ca.ccccvii
 ad mortem spectat ca.ccccvii
 alumnus: armiger: auspiciu ca.ccccxi
 auspiciari: auspex ca.ccccxi
 accipere ca.ccccxxvii
 acculare ca.ccccxxxiii
 arcere: abigere: abigei ca.ccccxxxvi
 abigeat⁹ abactores. c.ccccxxxvi

aduerbia in im desinentia ca.ccccxi
 ager ca.ccccxi
 adulterium ca.ccccxlvi
 agi ca.ccccxxi
 apud te ca.ccccxxxiii

B

Imus bima bimū ca.v.
 b Bimulus bimula bimul lum ca.v
 Baculus: bacillum ca.v
 Beneficiarius ca.viii
 Beneficus: benedico ca.xii
 Betaceus ca.xiii
 Bene ca.xl
 Baccæ ca.ccxix
 Bucca buccæ ca.cccxxiii
 Bellum ca.cccliiii
 Bracthea ca.cccv
 Bonum. bonitas ca.cccxxxi
 Beatus ca.cccxv
 Blandiri ca.cccxlviii
 Bene agi cu aliquo ca.cccciiii
 Barba ca.ccccxxxiii

C

Eruus cerua' ca.i
 c Concubinus cōcubina ca.i
 Cubatio: cubitio ca.i
 Crepatio: ctepitio ca.ii
 Colunus. na. num. ca.iii
 Corpusculum cuniculus ca.v
 Cuculus: cicercula ca.v
 Coenaculum crepusculū ca.v
 Crepitaculū curriculum ca.v
 Cubiculum ca.v
 Cōuenticulum: cedicula ca.v
 Cicercula: cultell⁹: capella. c.vi
 Catulaster ca.vii
 Calamarium: calcariū: cibaria ca.viii
 Carnarium: caprarius: capan⁹ ca.viii
 Classiari⁹ cōmodatari⁹. ca.viii
 Calcaria: cefor: ceforius c.viii
 Coctilis cuneus ca.x
 Causidicus ca. xii
 Cretaceus: cretacin⁹ ca.xiii
 Comētitius: cōductiti⁹. ca.xiii
 Compatatium ca.xiii
 Cōparatiuū ad unum ca.xv
 Cū primis cū paucis ca.xvii
 Cum primum ca.xix
 Cōparatiuo magis utimur per accusatiuū q̄ p nominatiuū ca.xxi
 Caprarius ca.xxii
 Calet: conticesco ca.xxiii
 Cōcupisco cōtremisco. c.xxiii
 Confore xxviii

TABVLA

Edisco	ca. cccix	Facio te certiozem	ca. clxxiii	Harundinaceus	ca. xlii
Excogito	ca. ccc	Facio tibi iniuriam	ca. clxxi	Hordeace ⁹ : harenaceus	ca. xlii
Expeto	ca. cccv	Facies	ca. cxliii	Hoc magis	ca. xviii
Explodo	ca. cccvii.	Fruges	ca. ccv	Hei: heu: hæc	ca. xlviii
Erep. e regione: ex tempore	ca. cccxvii	Frutex	ca. ccviii	Huc	ca. xcvi
Existimo excogito	ca. cccxviii	Fremitus	ca. ccx	Hortus	ca. cvii
Exploratum est	ca. cccxxii.	Factor	ca. ccxliii	Homo prudens: ne dicam sapientem	ca. cxxi
Eaudio: exorto	ca. cccxxvii	Femur: semen	ca. ccxxxviii	Hic mihi gloriatur	ca. cliii
Effingere	ca. cccxli	Flagitium	ca. ccxxxix	Homo illitteratus	ca. clxii
Exequor munus legationis	ca. cccxlii	Fœnus	ca. ccxl	Hic non est cum illo comparandus	ca. clxxi
Eiurare	ca. ccccl	Factio	ca. ccxlv	Histrion	ca. ccxii
Existit: extat	ca. ccccli	Fronde: folia	ca. ccxlix	Hospes	ca. cclxiii
Eligere	ca. ccclviii	Fœtus: foetura	ca. cclii	Hio	ca. cccxiii
Expugnare	ca. cccclx	Fœlix	ca. cclxviii	Habeo fidem	ca. cccxliii
Excusare	ca. cccclxv	Festus: festiuus	ca. cclxxiii	Habere gratias	ca. cccxxxix
Edicere	ca. cccclxvi	Frequens	ca. cclxxvii	Habeo orationem	ca. cccxcix
Esententia aliquid habere	ca. cccclxviii	Ferus: ferox	ca. cclxxviii	Habeo polliceri: & similia	ca. ccccc
Eripere	ca. cccclxxi	Festus	ca. cclxxx	Habes quæ sentiam. c. ccccxvi	
Exibere negocium	ca. cccxc	Fatuus	ca. cccxliii	Hæc habui q̄ dicerē. ca. ccccxvi	
Exturbare	ca. cccxci	Fœlix	ca. cccxcv	I	
Emigrare	ca. cccxcvii	Fruor: fungor	ca. ccciii	Vuencus iuuenca	ca. i
Excessit: euita	ca. cccxcvii	Fœnero: fœneror	ca. ccciii	i Iuuatio: iutor	ca. ii
Exhorreo	ca. cccciii	Fingere	ca. cccxli	Illignus: illigna: illignu	ca. liii
Exhæredare	ca. ccccvi	Fero sententiam	ca. cccxiviii	Institutorius	ca. viii
Et appellant te hoïem sapiētem & existimant	ca. ccccix	Flere	ca. ccccl	Iustus: iugerum	ca. ix
Exemplum: exēplar.	ca. ccccliii	Flagito	ca. cccclvi	Iuridicus	ca. xii
Exemplarium	ca. ccccxlvi	Figo	ca. cccclxi	Junior	ca. xliii
Exprobrare	ca. ccccxlvi	Facio sermonem	ca. cccxcv	Inter	ca. xv
F		Fero	ca. cccxcviii	Ita cum superlatiuo	ca. xvii
f Illius filia filiabus	ca. i.	Fundus	ca. cccclvii	In primis inter primos	ca. xvii
Famul ⁹ famula lab ⁹ .	ca. i	Feri	ca. cccclxvii	Inter paucos	ca. xvii
Fricatio: frictio	ca. ii	Ferruminatio	ca. cccclxxiii	Inuidiosus: inuidia	ca. xxiii
Ficus: ficulus	ca. liii	G		Industrius	ca. xxiii
Fraterculus: fidulæ	ca. v	Enitus genita	ca. i	Incohatiu uerba	ca. xxiii
Fraterculus	ca. vi	g Geniculum	ca. v	Infinitiuo modo quando utē dum sit	ca. xxvii
Filiaster: fuluïaster	ca. vii	Grandiloquus	ca. xii	Iusurandum	ca. xxix
Fustuarius: fructuarius	ca. viii	Gerūdïo qñ utēdū sit	ca. xxvii	Ignoratus: inueteratus	ca. xxxii
Fideiusorius	ca. viii	Gerundia	ca. xxxix	Inueterasco: iuratus	ca. xxxii
Fictile uas: & alia noia q̄ exētr̄ itilis & filis uel in xilis	ca. x	Genitrix	ca. clxix	Iste ille: istici istinc	ca. xl
Flexilis: fistilis: futilis	ca. x	Gestus: gestio	ca. clxxxii	Istuc: istorsum: isto	ca. xl
Fluuiialis piscis	ca. x.	Gesta	ca. cxc	Idem	ca. xlii
Fluuiatilis aqua	ca. x	Gremium	ca. ccxviii	Igitur	ca. lxxxv
Furibundus	ca. xi	Genæ	ca. ccxxxiii	Iam: iametiam	ca. lxxxv
Fatidicus: fatiloquus	ca. xii	Gratus	ca. cclxx	Idem	ca. lxxxviii
Ferulaceus	ca. xiii	Gradum facere	ca. ccxxxii	Intra: infra	ca. xci
Fictitius: fœneratitius	ca. xiii	Gratulati gratari	ca. cccxl	Ita: itaq̄	ca. xcii
Fortissim ⁹ græcorum	ca. xliii	Gemere	ca. ccccl	Iterum	ca. xciii
Facile	ca. xx	Gurgitare	ca. ccccliii	Illuc	ca. xcvi
Fructuarius	ca. xxiii	Gratum facere	ca. cccclxxiii	Inuicem	ca. xcvi
Fiens: friget	ca. xxliii	Gratificari	ca. cccclxxiii	In marmore incisæ sunt litteræ	ca. cxvii
Fore: forem	ca. xxviii	Graue	ca. ccccxxviii	In æs icisæ sunt litteræ	ca. cxvii
Falsus: fluxus	ca. xxxii	Gemmae.	ca. ccccclxxiii	Impleo ablatiuum postulat	ca. cxxxliii
Facio ut	ca. lxxv	H		In uillam eo uel ad	ca. cxxxvii
Fere	ca. lxxxvii	Abitaculum	ca. v		
Filius	ca. clxix	h Homunculus	ca. vii		
		Homulus	ca. vii		
		Horreatius: horti	ca. viii		
		Honorificus	ca. xii		
		Herbaceus: & similia exeuntia in ceus: in eus: in tius	ca. xlii		

TABVLA

Inter dico tibi aq & igni ca. cxl	Ludicra ca. iii	Multum ate: multo ate. ca. xviii
Iuuat ca. cxlii	Lucubrascicula: leucula ca. v.	Multo praestat ca. xviii
Incumbo ca. cxlv	Libellus libella ca. vi.	Multo magis ca. xx
In primis potens ca. clxx	Luciafter ca. vii	Maxime minus ca. xx
Intercedit ca. clxxii	Lectisternia ca. viii	Minime minimum ca. xx
Ingenuus ca. clxxxi	Linctarius: legatarius ca. viii	Morosus ca. xxiii
Ianua ca. clxxxix	Lictor: lictorius ca. xi	Maceror ca. xxiiii
Instituta institutiones. ca. cxcii	Ludibud?: latabundus ca. xii	Macesco ca. xxiiii
Locus ca. cxcvii	Luctificus ca. xii	Madefio: madescit: macret ca. xxiiii
Indulgentia ca. cxcix	Lateritius ca. xiii	Meditatiua uerba irio ca. xxvi
Iugulus ca. ccxvii	Longe ca. xix	Meditatio armorum ca. xxvi
Inuentas: iuuentus ca. ccxx	Loge cum gradibus ca. xx	Miserabilis uisu: & filia ca. xxvi
Iugum ca. ccxxiiii	Labasco ca. xxiiii	Mei ca. xxviii
Indoles ca. ccxxvii	Ludus magnificētissimus ca. xxii	Meme ca. xxxix
Iura ca. ccxxix	Licet ca. lyiii	Me cū infiniti uo & actō ca. li
Incola inquilinus ca. ccxxxv	Littera ca. ciii	Male ca. xe
Iucundus ca. ccclxx	Liberi ca. cvi	Mutue ca. xcvi
Infidus ca. ccclxxiiii	Loco patris ca. clxxvii	Minoris ca. xcix
Inferus: infestus ca. ccxcii	Libertinus: libertus ca. clxxxi	Mea ca. c
Indies: indiem ca. ccxcviii	Ludus ca. cxcvii	Magni ca. ci
In horam: in horas. ca. ccxcviii	Libertas ca. cxcviii	Mille milia ca. cii
Inuenio ca. ccc	Licentia in loquēdo. ca. cxcyiii	Magna auctate es uir. ca. cxvi
Inhibeo ca. cccl	Leges ca. ccxcviii	Memini ca. clx
In animo est ca. ccclxx	Lucus ca. ccxcviii	Me occupato nullū tēpus sepo nere poteram ca. clxv
Inuertere ca. ccclxxi	Luctus ca. cccli	Mater ca. clxix
In manu: in manib⁹. ca. ccclxxii	Lues ca. cccliii	Male iudico male cogito ca. clxxvii
Ingridior ca. ccclxxvii	Lamina ca. ccly	Memoria teneo ca. clxxx
Iurisconsultus ca. ccclxxviii	Latebra: latibula ca. ccclx	Memoriter pronuncio. ca. clxxx
Iureconsultus ca. ccclxxviii	Lux ca. ccclxi	Murus moenia ca. ccclxx
Inuestigo ca. ccclxiii	Lassus: lax?: lapsus ca. ccclxxx	Messis ca. ccvi
Inire gratiam ca. ccclxii	Lubricus ca. ccclxxxii	Malleolus ca. ccvii
Interrogare ca. ccclix	Laceflo ca. ccclxxii	Mimus ca. ccxii
Iubere: imperare: indicare ca. ccclxvi	Liceor ca. ccclxxvi	Mensarii ca. ccclxxv
Introcludo itercludo. ca. ccclxvii	Lego ca. ccclxxviii	Ministeriū: mysteriū ca. ccclxxvi
Iter face: iter habere. ca. ccclxix	Lamentari ca. cccl	Mala: maxilla ca. ccclxxiii
Incedere ca. ccclxxxi	Labor: labor ca. ccclxii	Munimēta: monumēta. ca. ccclvi
Impendo: ipēdeo ca. ccclxxxi	Leuo ca. ccclxxxix	Marinus: maritim⁹ ca. ccclxxvi
Immigrare ca. ccclxxvii	Latus ca. ccclxxxviii	Morat?: morigerat⁹. ca. ccclxxvii
In mentem uenire: occur- rere ca. ccclxxiiii	Libri ca. ccclxxix	Meretrices ca. ccclxxi
Inter agendum ca. ccclxxviii	Lapilli ca. ccclxxi	Meritorii pueri ca. ccclxxi
Impono tibi onus ca. ccclxxx	M	Mollis homo ca. ccclxxv
Intendere ca. ccclxxiiii	Vlus mula ca. i	Molle opus ca. ccclxxvi
Inficiator: inficias ca. ccclxxxix	m Munusculum ca. v	Mutuo: mutor ca. ccclxxiii
Incisim ca. ccclxxx	Mendaciunculum ca. v	Mandare ca. ccclxxvi
Incusare ca. ccclxxxiiii	Musculus: mentula. ca. v	Moror te: maneo te ca. ccclxxi
Innocu?: innoxius ca. ccclxxxvii	Matercula: magistellus ca. vi	Migro doceo differūt a discedo & recedo ca. ccclxxiiii
Instar ca. ccclxxxviii	Mifellus maxilla ca. vi	Mereor & eius composita ca. ccclxxvii
Imputare ca. ccclxxiiii	Mentastrum ca. vii	More maior⁹ comparatum est ca. ccclxxiiii
Incestum ca. ccclxxv	Munerarius ca. viii	Mulier ca. ccclxxiiii
Instratum ca. ccclxxvi	Moribundus ca. xi	Munus ca. ccclxxv
In annos ca. ccclxxx	Magnific⁹ & alia ius ex euntia quomodo cōparatiuū supra tiuumq; faciant ca. xii	Maiores ca. ccclxxxi
Ignominiosa missio ca. ccclxxxii	Munificus: mirificus ca. xii	
	Maleficus: morbificus ca. xii	N
	Maledico: magniloqu⁹ ca. xii	n Atus nata natabus ca. i
	Maluaceus ca. xii	Nouacula ca. v
	Min⁹: magis maxime ca. xiiii	

TABVLA

Præ se fert. ca. cccxv
 Polliceor ca. cccxvi
 Perlego: perscribo. ca. cccxviii
 Per præpositio ca. cccxix
 Periturus: perfidus ca. cccxix
 Pertinax: perditus ca. cccxix
 Perfuga: percitus ca. cccxix
 Peruersus: plucidus ca. cccxix
 Perspicuus: pellucet ca. cccxix
 Pellucēs: perfluere ca. cccxix
 Perpluere: præpotēs. ca. cccxix
 Præfulgens: præcox ca. cccxix
 Præcido: præmior ca. cccxix
 Prosequor: psequor ca. cccxxx
 Partio: partior ca. cccxxi
 Præditus ca. cccxxiii
 Peruestigo ca. cccxxiii
 Præsto sum ca. cccxxix
 Plorare: plangere ca. cccxl
 Petuenio ca. cccliii
 Peto: posco: postulo ca. ccclyi
 Perconati ca. ccclix
 Præparare ca. ccclxii
 Præesse: præsidere: præses ca. ccclxiii
 Præcipere ca. ccclyi
 Proponere: præmiti ca. ccclyx
 Pacificatum esse ca. ccclyi
 Pacatum esse: placatum esse ca. ccclyi
 Parē esse: paria facere. ca. ccclyii
 Præripere ca. ccclyxv
 Precari ca. cccxviii
 Passim ca. cccxxxix
 Persona ca. ccccliiii
 Peculium ca. cccclx
 Possessio: præditus ca. cccclxi
 Probrum ca. cccclxiii
 Pullatio ca. cccclxvii
 Pellex: pallas ca. cccclxviii
 Præuicator ca. cccclxx
 Portari ca. cccclxxi
 Peneste. ca. cccclxxiii
 Patres: posteriores ca. cccclxxv
Q
 Vadim⁹ ma. mum. ca. v
 q Quadrimulus ca. v
 Quæstor ca. viii
 Quæstorius ca. viii
 Quo minus: quo feci⁹ ca. xiiii
 Quis suplatiuo datur ca. xv
 Quisq; cū superlatiuo ca. xvi
 Quart⁹: quint⁹: quotus. ca. xvi
 Quo cum cōparatiuo ca. xvii
 Quam ca. xviii
 Quam cum gradibus ca. xix
 Quod ca. lvii
 Quāq;: quanuis ca. lviii
 Quidem ca. lx
 Quippe ca. lxiiii

Quod ca. lxxiiii
 Quod iūctum uerbo principii ca. lxxvi
 Quādo: quatenus ca. lxxx
 Quare quā obrem ca. lxxxi
 Qua propter ca. lxxxi
 Quin quinetiam ca. lxxxiii
 Qd autē: qd uero ca. lxxxiiii
 Quæ cū compositis ca. xcvi
 Quāti cum cōpositis ca. xcix
 Quæstus ca. cx
 Quisquis: quicunq; ca. cxv
 Quicqd: quodcūq; ca. cxv
 Quid est alia nisi corp⁹. ca. clv
 Quidam ca. clxiiii
 Qua pietate: cuius pietatis ca. clxxv
 Quæ pietas est ca. clxxv
 Quæstor ca. cclxxv
 Quot modis una eadēq; res dicatur ca. ccccv
 Quotannis ca. cccclxxvi
R
 Idiculus ca. v
 r Recaluaster ca. vii
 Rosariū: rosetū ca. viii
 Repositorium ca. viii
 Rafilis ca. x
 Rubicundus ca. xi
 Rosaceus ca. xiii
 Repetundarum repetundis ca. xxxvii
 Rursus ca. xciiii
 Relatiuū frequenter uō respon det antecedenti ca. cxviii
 Refercio ablatiuum postulat ca. cxxxiiii
 Rumor ca. clxxxviii
 Rhetor ca. cclxii
 Regini ca. cclxvi
 Regiēs & hmōi ca. cclxvi
 Repetio ca. ccc
 Resipisco ca. ccc
 Rationem habere ca. cccxvi
 Refero: fcigo: fcido. ca. cccxxxix
 Referre gratias ca. cccxxxix
 Refigo ca. cccclxi
 Reducere ca. cccclxxv
 Rapere ca. cccclxxxv
 Remigrare ca. cccxvii
 Refero ca. cccclii
 Reciscete ca. cccclxiii
 Rixa ca. cccclxxx
S
 Eruus serua ca. i
 s Sonatio: sonitio: sectio ca. ii
 Securicula: sororcula ca. v
 Sedicula ca. v

Sacellus la. lum. sacellum ca. yi
 Siliquastrum sergiolus ca. vi
 Surdaster: siliqua ca. vii
 Sacrariū: seminarium ca. viii
 Saltuarius: sagarius ca. viii
 Sulphuariū: stipēdiari⁹ ca. viii
 Senator: senatorius ca. viii
 Spinetum: sentitetum ca. viii
 Sutilis balteus ca. x
 Sculpitile simulacrum ca. x
 Struētilis: fessilis ca. x
 Solutilis: sectilis: sexatilis ca. x
 Sacrific⁹: suauiloquus ca. xiii
 Stramentitius ca. xiii
 Senior ca. xiiii
 Sin minns ca. xiiii
 Superlatiuum ad plura ca. xv
 Strenuus ca. xvi
 Secūsus: singularissim⁹. ca. xvi
 Super omnes ca. xvii
 Secus ca. xviii
 Sōnus & ab eo cōposita. ca. xxi
 Salutarius ca. xxiii
 Soluendo sum ca. xxvi
 Scaturio ca. xxvi
 Supina in tum ca. xxx
 Supina in tu, ca. xxxi
 Scitus ca. xxxii
 Sui ca. xxxviii
 Sese ca. xxxix
 Siquidem ca. lxii
 Sin ca. lxiii
 Sane ca. lxiiii
 Statim feci: sapienter ca. lxvii
 Simul ca. lxix
 Sicut ca. lxxiii
 Secundum ca. lxxxiiii
 Subinde ca. lxxxviii
 Super: supra: subter ca. xci
 Sicut: sic ca. xcii
 Sursum ca. xciv
 Sponte ca. xciv
 Scilicet ca. xcvi
 Sua ca. c
 Scalæ ca. cxii
 Spero esse tibi bonus amicus ca. cxiii
 Superiorib⁹ diebus ueni i csa num ca. cxiiii
 Suus sui ca. cxv
 Sol⁹ regit genitiuū & ablatiuū cum præpositione ca. cxvii
 Senes ca. clxxxvi
 Series ca. cxcv
 Seges ca. ccv
 Sementis ca. ccvi
 Sermentum ca. ccvii
 Strepitus stridor ca. ccx
 Sinus ca. ccxviii
 Socius: socio dicif ca. ccxix

LIBER

Sodalis	ca. ccxix
Spectaculum	ca. ccxx
Senectas: senectus	ca. ccxxi
Sutrina	ca. ccxxv
Strues: strages sarcina	ca. ccxxx
Seruitium	ca. ccxxxii
Scura	ca. ccxxxii
Silua saltus	ca. ccxxxvii
Seditio	ca. ccxlv
Suffragia	ca. ccli
Solatum: solamen	ca. cclviii
Senator	ca. cclxv
Saluber: sanus	ca. cclxix
Sciens feci: sapienter	ca. cclxxv
Serotinus	ca. cclxxxviii
Stultus: stolidus	ca. ccxciii
Sto: sedeo	ca. ccxciii
Sisto: stator	ca. ccxciii
Supplodo	ca. cccviii
Supplicio	ca. cccix
Scribo	ca. cccxxviii
Spero	ca. cccliiii
Solicitare	ca. cccxxiii
Satiare: saturare	ca. cccxxvi
Salire: saltare	ca. ccccv
Suppetias	ca. ccccxxix
Stella: sidus	ca. ccccxlii
Situs	ca. ccccxlvi
Sincerus	ca. ccccclvii
Stuprum	ca. ccccclxv
Seruus	ca. ccccclxxix

T

Onatio: tonitio	ca. ii
Trimus ma. mum.	ca. v
Tabernaculum	ca. v
Terebellum: titimulus	ca. v
Tenellus la. lum. taxillus	ca. vi
Tabularium & reliq̄ exeuntia i rius uel in rium	ca. viii
Tributorius: tributari ⁹	ca. viii
Tentorium rectorium	ca. viii
Tortilis: tornatile poculū	ca. x
Textilis uestis: tinctilis	ca. x
Tortilis	ca. x
Tabificus	ca. xii
Triticeus: testaceus	ca. xiii
Topaceus terren ⁹ mōs.	ca. xiii
Tristor	ca. xiii
Tertius	ca. xvi
Tantum & tāto quomodo iū gatur gradibus	ca. xviii
Tam	ca. xviii
Tam	ca. xx
Tutus: tacitus	ca. xxxii
Tui	ca. xxxviii
Tete	ca. xxxix
Tenus	ca. xlv
Tum	ca. lix
Tantū abest: tantumq̄ non	ca. lxviii

Tamen quāuis seper precede re debet	ca. lxxvii
Tanta	ca. lxxxii
Tantisper	ca. lxxxvi
Temere	ca. lxxxvii
Tanti cū suis cōpositis.	ca. xcix
Tua	ca. c
Tanti	ca. ci
Tres negationes aliq̄ndo non plus efficiunt q̄ duæ.	ca. cxxviii
Tenetur ne sacrilegii: an furti: an utroq̄	ca. cxxxiii
Traicio	ca. cxxxvi
Timeo te: timeo tibi	ca. cxlvi
Trāssette	ca. clvi
Tricinium	ca. ccxv
Taberna: trapexita	ca. ccxxv
Tenebræ	ca. cclxi
Tollo	ca. cccxi
Titubare	ca. cclxxxi
Transmigrare	ca. cccxcvii
Tandem	ca. ccccxi
Testamentum	ca. ccccvi
Tergiuersator	ca. ccccclxx
Turba	ca. ccccclxxxi

V

Etatio & alia exētia i atio u quēiūt a uerbis primæ cō iugatiōis positionē supi ni habētibus in tum uel i etum	ca. ii.
Vermiculus uirgūcula	ca. v
Vernaculus	ca. v
Vmbraculū: uinculū	ca. v
Viuarium: uestiariū	ca. viii
Vestiarius: usuarius	ca. viii
Vas escariū: uas potoriū.	ca. viii
Vepretum	ca. viii
Volatilis aīa: uersatilis	ca. x
Verfili: umbratilis	ca. x
Vitabūd ⁹ & alia adiectiua i bū dus exeuntia	ca. xi
Veneficus: uulnific ⁹	ca. xii
Veridicus: uaniloquus	ca. xii
Verfutiloquus	ca. xii
Vinaceus	ca. xiii
Vter datur cōparatiuo	ca. xv
Vnicus: unusquisq̄	ca. xvi
Vt superlatiuo	ca. xvii
Valde	ca. xx
Valde cum gradibus	ca. xx
Voluenda dies	ca. xxix
Vēio lectu & alia huiusmodi	ca. xxxi
Vis quædā participii.	ca. xxxiii
Vestras	ca. xl
Versus	ca. xlv
Veh	ca. xlvi
Ve	ca. liiii
Vero	lx

Vtpote	ca. lxiiii
Vtq̄	ca. lxiiii
Vt	ca. lxxv
Vna	ca. lxx
Velut	ca. lxxiii
Vtquia	ca. lxxiii
Vsq̄ adeo: usq̄	ca. lxxiii
Vtor	ca. lxxv
Vicissim	ca. xcvi
Videlicet	ca. xcvi
Vfus modo singularis: mō pta ris numeri	ca. cx
Verbum debet sequi ultimum suppositum	ca. cxxv.
Veni ad me	ca. cxxix
Vter utrum accusat	ca. cxxxi
Vocauit te prius	ca. cxxxi
Vocauit te prior	ca. cxxxi
Verba nonnunq̄ in ofone de sunt	ca. cxlviii.
Vf tibi q̄ bene faciam.	ca. clii
Video amatorem studiox: qd̄ me maxime iuuat	ca. clxiii
Vnus regit ablatiuū uel geniti uū cū p̄positione	ca. clxvii
Veni in opinionem	ca. clxxvii
Veteres	ca. clxxvii
Vultus	ca. clxxxiii
Venia	ca. clxxxix
Vicus	ca. cci
Vicina	ca. cci.
Vicinitas	ca. cci
Volucris	ca. cccxvi.
Vester	ca. cccxxiii
Vectigal	ca. cccxl
Vigiliæ	ca. ccl
Venale	ca. cclxxiii
Vendibile	ca. cclxxiii
Vtor	ca. ccciii
Vendico	ca. cccvi
Vindico	ca. cccvi
Ventito	ca. cccviii
Vestitio	ca. cccviii
Vsurpare	ca. ccccxlvi
Vociferari	ca. ccccl
Viam facere	ca. cccclxxix
Viam munire	ca. cccclxxix.
Vacillare	ca. cccclxxxiii
Vaco	ca. cccclxxxiii
Videas: uidere licet	ca. ccccxi
Vbiq̄	ca. ccccxxxv
Vsq̄	ca. ccccxxxv.
Valeo	ca. ccccxlvi
Vas	ca. ccccxlvi
Volumina	ca. ccccclix.
Verberatio	ca. ccccclxiii
Versicoloria	ca. ccccclxxix
Victus	ca. ccccclxxi

Laurentii Vallensis uiri Clarissimi: & de lingua latina benemeriti: ad Ioānem Tortellium Arcetinum: cui opus elegantiarum linguæ latinæ dedicat: Epistola.

Laurentius Vallensis Ioāni tortellio Arcetino cubiculario apostolico theologo & facundissimo. S.P.D. Libros de lingua latina elegantia mi Ioannes unicū amicitia specimen & omnis scientia decus olim iam tibi debitos: totiensq; abs te efflagitatos: & tanq; creditore repetitos tādē exhibeo: nominiq; tuo dedico: ac uelut æs alienū psoluo. Et ut longioris moræ de pœnas etiā cū scœnore: eoq; tanto: ut sorti par sit. Nam cum sex essent libri quos tibi: cui oīa debeo: repromiserā: nūc totidē ad illos accedūt eiusdē germanæq; materia: & q̄si semissi semis addita explet assem lucri. Fecisti itaq; tu lōgam qdē expectationē. Verū ipsius expectatiōis non negligentia mea: sed cōsiliū extitit cā. Nolo enim fraudare beneficiū meum gratia sua. Siquidē nullā aliā inire rōnē poterā: q̄ libros iniussu meo: ut sc̄ls editos: & in plurima exemplaria transcriptos: tibi dicarem: nisi & repurgare

diligentius: & quod maius est: alioq; uelut reliq; corporis accessiōe pfectos me emittere testarer: ut nemo nisi ab hoc fonte & eius riuus nostræq; elegantiaꝝ aquas sibi hauriendas existimaret: non solū hūberiore gurgite: sed et nitidiorē. Quo magis & spero: & opto libros hos abs te in summi pontificis bibliotheca repositū iri: teq; curatur: ut ille cuius contubernalis es: & studioꝝ intimus comes nonnunq; eos euoluat: & quemadmodū de parte iam fecit: totum opus laudet eximium profecto ac maximi laboris mei fructum ac præmiū. Nā quis uberior fructus: aut quod magis optimū præmiū generoso animo cōringere potest: q̄ laudari a laudato uiro: ut ille apud Acciū inquit. Gaudeo abs te laudari pater laudato uiro. Et enī quisnam multis iam sæculis laudatior extitit: qui ue sit magis iure laudandus: q̄ nostræq; oīum pater summus pontifex Nicolaus Quintus: qui non magis prudentissimorum hominum iudicio electus ē: q̄ natus ad illam dignitatem uidetur: quem deus nobis præbens singulari quadam hoc sæculū est beneficentia profecutus: & quo sospite: ut est hominum opinio: res humanæ futuræ sc̄lices sunt. A deo nescias an uirtus eius an dignatio inter homines magis emineat: & inter ipsius uirtutes: quæ cui præest: si qua modo prestat: & nō unaquæq; omnes in se numeros habet: nisi ut q; quisq; maxime uirtutem aliquam colit: ita maxime adesse huic illam existimat. Veluti tu nonnunq; atq; ego prudentiam cum cæteraꝝ rerum: tum uero litterarum. Quid enim tam arduum: tam difficile: tam profundum: quod non cōsiliū a titudine expediat: cōficiat: transigat? Tot summi pontificatus quem prope laceꝝ ac naufragum acceperat negocia: quibus distinguitur: quorum pars quemlibet alium deprimeret. Vnus omnia curat: omnia suis humeris sustinet: unus omnia obit: & quod magis nostram admiratiōem auget: non fortiter modo: sed etiam libenter. Diuina nimirum est in eo ingenii celeritas ac uis. Iam uero de litteris quotiens nobiscum alioque quo erudito post fluctus occupationum loquitur. Taceo qua pronuntiandi maiestate & gratia: quanta memoria: quāta rerum copia: quanta doctrinarum omnium peritia eluceat uel humanarum: ut historica: ut oratoria: ut grammatica: ut philosophica: ut poetica: etiam metrica uel diuinarum: ut theologia: ut omnis iuris: ut eius quam græci uocāt. Nihil ita arduum: itaq; abditum: quod eum fallat. Nihil ita tenue in litteris exiguumq;. Vnde haud secus miror: q; eum fugiat: eoq; nunquam minus loqui: magis attendere mihi libet: q̄ cū ipsum audio: pace tamen eius dictum sit: nō minus ornat illam dignitatem: q̄ ab illa ornetur. Nec ego minus ueneror eius uirtutes apud me: q̄ datas a deo apostolicas clauēs: cum præsertim sciētia sacrarum litterarum clauis uocetur ab eodem deo tributa: quæ aperit: & nemo claudit: claudit & nemo aperit. Itaq; utraq; manu clauēs gestat: sapientia altera: altera potestatis. Quare ut libere qd sentio dicam: uel magis mihi lætandum atq; gloriandum erit: si a tam integro: tam sancto: tam sapienti uiro: q̄ si a summo pontifice laudabor. Summi enim pontifices multi fuerunt: sed qualis hic: uix unus aut alter: quem absit: ut emerendi fauoris gratia impensius laudauerim: quippe qui sciā & me improbaturus homines si mentiar: & illum talem esse: qui nec se ipsum ignoret: & testimonia suarum laudum malit in pectoribus esse: q̄ in linguis. Neq; uelut te hanc ei epistolam ostendere: in qua & si laudatur: id tamen non a deo fit: ut has laudes ipse sed ut cæteri legant. Et quod ad nos attinet magna sane honori tuo ac meo fiet accessio ex hac Nicolai pontificis commemoratione. Et enī si in arcubustriumphalibus: aut columnis cæterisq; id genus operibus in honorem aliquorum exstructis: quo sint angustiōra: cernimus iterdum alicuius dei aut deo similis imaginem superpositā: cur ipse non putem mihi faciundum: ut huic meæ colūnae non ausim dicere arcui: duodecim passus alta. Quam ego opifex tibi ob singularem eruditionem: summam beniuolentiam: maxima in me merita dicauī: imaginem Nicolai summi pontificis mea manu sculptam in culmine collocem: ut operis decori quædam etiam ex ipso præside maiestas accedat. Ita & nostra in illum reuerētia ac religio: & illius in nos fauor splendorq; constabit.

Vale.

b

Clarentii Vallengis patricii Romani commentationum grammaticorum secundum elegantiam
linguae latinae liber primus de nomine uerboq; & ex his duobus composito participio.

PROEMIVM.

VM mecum saepe nostrorum maiorum res gestas aliorumq; uel regu
uel populorum considero: uidentur mihi non modo ditionis nostri
homines: uerum etiam linguae propagatio ne ceteris omnibus ante
celluisse. Nam persas quidem: medos: assyrios graecos: aliosq; permul
tos longe lateq; rerum potitos esse: quosdam etiam ut aliquanto infe
rius q; romanorum fuit: ita multo diuturnius imperium tenuisse con
stat: nullos tamen ita lingua suam ampliassse: ut nostri fecerunt. Qui
ut oram illam Italiae quae magna olim Graecia dicebatur: ut Siciliam
quae graeca etiam fuit: ut omnem Italiam taceam: per totu pene Occi
dentem: per Septentrionis: per Africae non exiguam partem: breui
spatio linguam romanam: quae eadem latina a Latio: ubi Roma est:
celebre & qsi regina effecerunt. Et q; ad ipsas puicias attinet: uelut opti
mam qda fruge mortalibus ad faciendā sementē pbuerūt. Opus nimirū multo p̄clari⁹ multoq; spe
ciosius: q; ipsum imperium propagasse. Qui enim imperiū augent magno illi quidē honore affici
solent: atq; imperatores nominantur. Qui autē beneficia aliqua in hoies contulerunt: hi nō huma
na: sed diuina potius laude celebrant. Quipe cū suae tm̄ urbis amplitudini ac gloriae consulant:
sed publicae quoq; hoium utilitati ac saluti. Itaq; nsi maiores rebus bellicis: pluribusq; laudib⁹ cae
teros quoq; homines superauerūt: linguae uero suae ampliatione seipsis superiores fuerunt: tanq; res
licto in terris imperio: consortiū deorū in caelo consecuti. An uero Ceres q; frumenti: Liber q; uini:
Minerua q; olei putatur inuentrix. Multiq; alii ob aliquā huiusmodi beneficentiā in deos repositi
sunt lingua latinā nationibus distribuisse: minus erit optimā frugē & uere diuinā: nec corporis: sed
animi cibum! Hae. n. gētes illas populosq; oibus artibus quae liberales uocantur: instituit. Hae opti
mas leges edocuit: hae uia eis dē ad oēm sapientiā muniuit: hae deniq; p̄stitit: ne barbari ampli⁹ di
ci possent. Quare qs equus rex aestimator non eos p̄fecerat: qui sacra litterarū colentes: his qui bella
horrida gerentes clari fuerunt. Illos. n. regio hoies: hos uero diuinos iustissimi me dixeris: a qbus nō
quē admodū ab hoibus sit: aucta Respu. ē: maiestasq; populi Ro. solū: sed quē admodū a diis salus
quoq; orbis terrarū: eo qdē magis: q; q; impiū nostrū accipiebāt: suū amitteret: & qd acerbius ē: liber
tate spoliari se existi mabāt. Nec fortasse iniuria. Ex sermōe autē latio nō suū iminuit: sed cōdiri quodā
modo intelli gebāt: ut uinū posterius in uertū aquae usū nō excussit: nec sericū lana linūq;: nec aurū
caetera metalla de possessione eiecit: sed reliqs bonis accessiōē adiūxit. Et sicut gēma auro inclusa
annulo: nō de ornamento est: sed ornamento: ita noster sermo accidēs alioq; sermōi uernaculo contu
lit splendorē: nō sustulit. Neq; n. armis: aut cruore: aut bellis dnatū adeptus est: sed beneficiis: amo
re: cōcordia. Cuius rei q̄tū cōiectura suspicari licet: hoc ut ita loquar: seminatiū fuit: primū q; ipi ma
iores incredibiliter se in omni studioq; genere excolebāt: ita ut ne in re qdē militari aliqs: nisi idem
in litteris praestās esse uideret: qd erat ceteris ad aemulationē non exiguū incitamentum. Deinde q;
ipsi litterarū p̄fessoribus praemia egregia sane pponebant. Postremo q; hortabantur puinciales ois
ut tū Romae: tū in puincia romane loq; cōsuecerēt. At ne pluribus agā: de cōparatiōe imperii ser
monisq; ro. hoc satis est dixisse. Illud iā pridē tanq; ingratiū onus: gentes nationesq; abiecerunt. Hunc
omni nectare suauiore: omni serico splendidiore: omni auro: gēmaq; p̄ciosiore putauerūt: & quasi
deū quē dā e caelo demissum apud se retinuerūt. Magnū igit latini sermonis sacramētū est: magnū
profecto numē: qd apud peregrinos: apud barbaros: apud hostes sancte ac religiose per tot saecula
custodit: ut nō tā dolendū nobis romanis: q; gaudendū sit: atq; ipso etiā terrarum orbe exaudiente
gloriandū. Amisimus Romā: amisimus regnū: atq; dominatū: tamen nō nostra: sed tēporū culpa.
Verū tamen per hūc splēdidiorē dominatū in magna adhuc orbis pte regnamus. Nostra est Italia:
nostra Gallia: nostra Hispania: Germania: Pannonia: Dalmatia: Illyricū: multaq; alia nationes. Ibi
nāq; Ro. impiū est: ubicūq; romana lingua dominat. Eant nūc graeci: & linguarū copia se iactent.
Plus nostra una fecit: & qui idem inops: ut ipsi uolunt: q; illorum quinq;: si eis credimus: locupletis
sime: & multarum gentium uelut una lex est lingua ro. unius Graeciae quod pudendū est: non una
sed multae sunt: tanquam in repub. factiones atq; exteri nobiscum in loquendo consentiunt: graeci
inter se consentire non possunt: ne dum alios ad sermonem suum se producturos sperent. Varie
apud eos loquuntur auctores: attice: aelice: ionice: dorice: κοινον apud nos. id est apud multas na
tiones nemo nisi romane: in qua disciplinae cūctae libero homine digne continentur: sicut in sua
multiplici apud graecos. Qua uigēte: quis ignorat studia omnia disciplinaeq; uigere: occidēte oc
cidere! Qui enim summi philosophi fuerunt: summi oratores: summi iurisconsulti: summi deniq;
scriptores: Nempe hi qui bene loquendi studiosissimi. Sed me plura dicere uolentem: impedit do
lor & exulcerat: lachrymarūq; cogit intuentem quo ex statu: & in quem facultas ista reciderit. Nam
quis litterarum: quis publici boni amator a lachrymis temperet: cum uideat hanc in eo statu esse

quo olim Roma capta a gallis: omnia euerfa: incenfa: diruta ut uix capitolina fuperfit arx. Si quidem multis iã fæculis non modo latine nemo locutus eft: fed ne latina quidẽ legens intellexit. Nõ philofophiã ftudiofi philofophos: nõ caufidici oratores: non legulei iurifconfultos: nõ cæteri lectores ueterũ libros perceptos habuerunt aut habent. Quafi amiffio Ro. impio non deceat romane nec loqui: nec fapere. Fulgorẽ illũ latinitas fitu ac rubigine pafci abfolere. Et multã qdẽ sunt prudentium hominũ uariãq; fententiã: unde hoc rei acciderit: quarũ ipfe nullã nec improbo: nec probo. Nihil fane pronuntiare aufus non magis q̃ cur illã artes quã proxime ad libera accedunt pingendi: fculpendi: fingendi: architectandi: aut tãdiu tantoq; opere degenerauerunt: ac pene cum litteris ipfis demortuã fuerunt: aut hoc tpe excitent ac reuiuifcãt. Tantusq; tum honoꝝ opificũ: tum bene litteratoꝝ puentus efflorefcat. Verũ enim uero quo magis fuperiora tẽpora infoclicia fuere: quibus homo nemo inuentus eft eruditus: eo plus his noftris gratulãdũ eft: in quibus fi paulo amplius adnitamur: confido ppediẽ ro. linguã uere plus q̃ urbẽ: & cũ ea difciplinã oẽs iri reftitutum. Quare pro mea in patriã pietate: immo adeo i oẽs homines: & pro rei magnitudine cunctos facũdiã ftudiofos uelut ex fuperi ore loco libet adhortari: euocareq; illis: ut aiunt: bellicum canere. Quoufq; tandem quirites litteratos appello. & ro. linguã cultores: qui & uere & foli quirites funt. Cæteri enim potius inquilini. Quoufq; inq̃ quirites urbẽ ueftrã: nõ dico domiciliũ imperii: fed parentẽ ffarum a gallis captã effe patiemini. hoc eft latinitatẽ a barbaria oppreffã: quoufq; pphã nata oĩa duris & pene impiis confpicietis oculis. An dum fundamentorũ reliquã uix appareant.

Alius ueftrum fcribit hiftoria: iftud eft Veios habitare. Alius grãca transfert: iftud eft Ardeã confidere. Alius orationes: alius poemata componit: iftud eft capitolum arcemq; defendere. Prã clara quidẽ res: & non mediocri laude digna: fed hoc non hoftes expellit: non patriã liberat. Camillus uobis: Camillus imitãdus eft qui figna: ut inquit Vir. in patriã referat: eãq; reftituat. Cuius uirtus adeo cæteris præftãtiõ fuit: ut illi qui in capitolio: uel Ardeã uel Veis erant: fine hoc felui effe non poffent. Quod hoc quoq; tpe cõtingent: & cæteri fcriptores ab eo qui de lingua latina cõpofuerint: nõ parũ adiuuabunt. Egdẽ qd ad me attinet: hunc imitabor: hoc mihi pponã: exẽplũ cõparabo: q̃tũlicũq; uires meã fuerint: exercitũ quẽ in hoftes q̃primũ educã. Ibo in aciẽ: Ibo primus: ut uobis animũ faciã. Certemus quãfo honeftiffimũ hoc pulcherrimũq; certamẽ nõ modo ut patriã ab hoftibus recipiamus: uerũ etiã ut in ea recipienda q̃s maxime Camillũ imitabit appareat difficillimũ quidem præftare: quod ille præftitit oĩum imperatoꝝ mea fententia maximus: riteq; fecundus a Romulo cõditõ urbis appellatus. Ideoq; plures pro fe q̃fq; in hanc rẽ elaboremus: ut faltem multi faciamus quod unus effecit. Is tamẽ iure uereq; Camillus dici exiftimariq; debet qui optimã in hac re operã nauauerit. De me tantum affirmare poffum: non ut fperarem tantã rei me factiffacturum ita difficillimã fumpiffẽ laboris partem: duriffimãq; prouinciã: fed ut redderem alios quoq; ad cætera profequẽda alacriores. Hi enim libri nil fere quod ab aliis auctõrib; his dũ taxat qui extant: traditum eft: continebunt. Atq; hinc principium noftrum aufpicemur.

De ablatiuis in abufu nominum exeuntium in a. Capitulum primum.
Eus dea deabus dicimus. diuus diua diuabus nõ dicimus. Itẽ i quibusdã aliis: ut filius filia filiabus nõ priuignus priuigna priuignab; natus nata natabus nõ gẽitus genita genitabus: equus equa eqbus: & mulus mula mulabus: nõ afinus afina afinab; nec iuuenus iuuenca iuuenabus: nec cætera fimilia: nõ ceruus cerua ceruabus: nõ lupo lupa lupab;. Item ut dicimus libertus liberta libertabus: ita non dicimus libertinus libertina libertinab; non patronus patrona patronabus: non concubinus concubina concubinabus: nõ pedifsequus pedif fequa pediffequabus: non feruus ferua feruabus: non famulus famula famulabus: non dñs domina dominabus: non animus anima aiabus. Tameff quidã his pofterioribus utuntur. Cice. tamen ad uxorem & filiã fcribens duabus animis fuis dixit non animabus. Et Curtius de matre & uxore Darii dominis non dominabus dixit. Quod fi qui per licentiã aliter loquũtur: non eft mirandũ cũ quidã ueteres dixerunt: dextrabus pro dextris: & eabus pro eis. Sed ego de ufu loquendi difputo: non abufu.

Cur in itum fiat atio. Capitulum fecundum.
Omina q̃ ueniunt a uerbis primã cõiugationis poftitionẽ fupini habentib; i itũ uel in etum: pter cæteroꝝ uerboꝝ legem exeunt in atio nõ in itio nec in etio. Veto tui titum: in de uetatio: non uetatio. Præfto ftiti ftitum. ftatio: non ftitio. cubo bui bitum batio: nõ bitio: domitum domatio: non domitio. Sonitum fonatio: non fonitio. crepitum crepatio: non crepitio. Tonitũ tonatio: non tonitio. Licet dicamus fonitus crepitus tonitus: non fonatus: crepat; ronatus. Frictum fricatio non frictio: & ita in cæteris. Sectio tamen crebrius reperit; q̃ fecatio. Lauo & potio non habent fupina: neq; in atum: neq; in itum: neq; in etum: fed in otũ. ideo formant nomina fua lotio & potio: unde funt lotoꝝ & pototoꝝ nomina uerbalia: & lotiũ pro urina: prima tamẽ breui non lõga. Aliquando reperitur lauatiũ & potatiũ: unde funt lauatio & potatio: lauatoꝝ & pototoꝝ. Iuuo iuui iutum: neq; in hunc neq; in illum format modum fuum deriuatiũ. Cæterũ ex alio fupino iuuatum facit iuuatio: ab illo fit iutor: feu potius adiutor. Ex cæteris autem pauca funt nomina uerbalia in or: ut domitor & non domator: & fector qui fignificat uẽditorem: ut latius Afco

nus Pedianus exponit: & sectio ipsa hæc actio.

¶ Ars ludicra. Capi. iiii.

Ludicra inquit Priscia. & non ludibria: ab hoc ludicri dicimus. Vergi. in. xii. Nec enim leuia aut ludicra petuntur præmia: per quod uult ludicra tertia De. cum contra notum sit secundæ esse: ut in lege illa frequenter repetita. Qui artē ludicrā exercuerit in. xiiii. primis ordinibus ne sedeat. Ars ludicra est ars histrionica & scænica: & ut sentio quicquid nomine ludicri intelligit. Nā ludicrum quod est substantiuum: non modo ludus histrionicus est & scenicus: sed quodcumque lusorium opus ac ioculare etiam ludi publici.

¶ De Ficu. Capi. iiii.

Ficus idem inquit etiam uitium corporis quartæ est. Marti. in. v. epigramatum. Cū dixi si cus rides quasi barbara uerba. Et dixi ficos ceciliane iubes. Dicemus ficus quas scimus in arbore nasci. Dicemus ficos ceciliane tuos. Ex quo ostendit & uitium & fructū quartæ esse de genere autē differre. Ego magis sentio de generis differentia sentire. Martia. Ideoque aliter hos uersus esse scribendos: teste etiam elenchorum Aristotelis interprete: cum inquit. Quæ admodum Cecilia. dicit: si ficus secundæ de. Nam qui dicit ficus maturas: solcecismū quidē facit sicut illum: non uidetur autē pluribus: qui uero ficos sicut plures quidē uidetur: sed non facit. Nā quis credat Martiale negare sicū pro fructu dici in secunda de. quod non modo apud poetas: sed apud oratores quoque approbatissimos reperitur: ut Hora. Pinguibus & ficos pastū iecur anseris albi. Et Pli. ad Octauium Rufum. Quæ nunc cum ficos & boletis certamē nondū habēt. Et Cice. de senectute. Ex tantulo grano fici. Quidā grammaticorum recentium. i. impetitorum aiunt pro fructu quartæ: pro arbore secundæ esse de. cū pro arbore sit sapius quartæ: ut idē de oratore. Vxorē suam suspendisse se de ficu. Secundæ autē: ut apud Iuue. Ad quæ discutienda ualent sterilis mala robora fici. Macro. & ipse in secunda de. semp fere uitur: & plurimos ueterum ostendit usos. Prisci. uero uult pro fructu & morbo quartæ esse & hoc auctoritate Mart. Meque ego inficior ultimū illū Mart. uersum posse sic legi: ut recitat Prisc. sed id magis ioco quā serio a poeta accipimus esse dictū. Nec enim seipsum quod ficos dixisset: sed illius nequitiā & imperitiā reprehendere uoluit: non ignorans ficos & latine & usitate dici. Nec uero Priscia. fauēdū fuit: ut unū Mart. sequeretur. Immo Cilianū nescio quæ flagitiosum hominē sic in eruditū in eo pserit loco ubi iocabatur poeta: nec suā sententiā apiebat quod affirmare uidebat. Nā nequaquā dixisset ficus quartæ esse decli. & generis ma. quod inauditū est: nec differentiam posuisset generis inter morbum & fructū: cū hoc ab illo dicat. Quidā ecclesiastici aiunt pro arbore ficulnea: & ut ibi. Respicite ficulneā & ceteras arbores: quod nullū alibi: si memoria non excidit: mihi reperiū est. Sed adiectiuū ficulnus ficulna ficulnū pro materiato ex illa arbore: ut a populus populinus: & a corylus columnus: & ab abies abiegnus: ab ilice ilignus.

¶ De diminutiuis in uul. Ca. v.

Diminutiua exeuntia in talem uocem: qualis est pisciculus: si rite formentur: uera sunt diminutiua: pisciculus: uermiculus: paserculus: fraterculus: securicula: lucubratiucula: uirguncula: sororecula: munusculū: corpusculum mendaciunculum: plusculum. Sin minus rite formentur diminutiua non sunt. Auunculus cuniculus musculus quando non est paruis mus: pediculus: uel ut alii uolūt pedūculus: cuculus: cicerula nomē leguminis: nouacula culter rasorius: lenticula uasculi genus. Seruius tamen super Donatū ait acus acicula. Acus enim dicitur qua uestes sarcuntur. acicula qua mulieres utuntur ad ornamentum capitis. Alia masculia aut foemina non occurrunt. Adiectiua tria: anniculus: ridiculus: uernaculus. anniculus puer. annicula puella. anniculū iumentū: hoc est unius anni. sicut bimulus bima bimū. i. duorum annorum. trimus trima trimū. i. triū annorum. quadrimus quadrima quadrimum. i. quattuor annorum: & non amplius: nec de animalibus modo: sed de inanimatis. ut anniculū uinū: bimū oleū. De pueris tamen magis loquimur per diminutiua bimulus trimulus quadrimulus: quia intra hos annos adhuc paruū sunt. Similiter de his in quæ hæc ratio locū habet. Dissimiliter in quibus non habet. Ridiculus homo. ridicula res. ridiculū caput. i. deridendum. Est sæpe et neutrum: significatque plerūque sermonē risus potius quā derisus excitatē. Vernaculus uernacula uernaculum: quod est domi nostræ uel in nostra patria natum: ut lingua uernacula: quod uulgo dicunt lingua materna: dictum a uerna: quod est feruus domi nostræ. id est ex nostra ancilla. Præterea neutra multa sunt umbraculum habitaculum cœnaculū crepusculum germiculū pro germine: crepitaculū: uiculū: amiculū per amictis gñe quodā fere pallio: curriculum per cursu & per loco in quo certamē currēdi exercet: nonnunquā etiā per curru: ut Currius libro. viii. Aliorum turbati equi non in uoragines modo lacunasque: sed etiam in annem præcipitauerunt curricula. Cubiculum quod certe a cubili non uenit: cum intra cubiculum cubile sit: & eius diminutiuum foret cubiculum. Puluis & significatione & formatione legitima diminutiuum facit: sed genus mutat apud Hieronymum: ut uile puluisculum. masculine tamen posuit Apuleius in quodam sermone suo carmine de quo meminit in apologia de magia: misi ut petisti mundicias dentium nitelas oris ex arabicis frugibus tenuem candificum nobilem puluisculum compilatorem tumidulæ gingiuulæ ferriorem pedianæ reliquæ: ne qua uisatur certa labe sordium restrictis forte si labellis tiseris. Conuentus quoque facit conuenticulum. Cicero pro sextio. Tamen conuenticula hominum quæ ciuitates nominauerunt. Baculus non terminat diminutiuum in hac uoce quia sua talis est. tamē neutrum habet bacillum. Cicero. ii. de finibus. Bacillum aliud inflexum aliud ita natum. Reperit ta-

men primitiuum & in neutro: ut apud Ouid. lib. xv. Esse solet baculumq; tenēs agreste sinistra. Nec terebra quidem huius uocis est: tamen gignit diminutiuum terebellum: non terebellam. Auricula uero rite formatur: sed significatione dissonat: nāq; cartilago illa est circa aurium concauitatē: non autē parua auris. Mentula quoq; quæ nō parua mentē significat: sed uirilia. Fidicula pro instrumento torquendi: qd' an rite formet: nunc uideamus. Nā fidis: inqt Priscia. facit fiducula: nam si esset fides in hac significatione quō Seruio placet: nō fidicula fecisset: sed fidecula. Auidius Seruium Priscia. carpsit: utpote unā rē non in uno loco reprehendens. Ceterū ipse fallitur: non Seruius. Nam nec fidis: quē admodum ueterum auctoritas tradit: sed fides dicitur: & fides dicatur: fidiculā potius q̄ fideculam analogia exigit: de auctoritate satisfecerit. F. Pompeius ita scribens fides genus chartæ: dictæ q̄ tantum inter se cordæ eius quantum inter homines fides cōcordet. Analogiæ quoque ratio fidicula exigit a fides: sicut ædicula ab ædes: sedicula a sedes: cædicula a cædes: non cædecula: sedecula sicut apes: de quo solo noīe facit ille mentionem: apicula facit non apecula. Et si quādo apis in nominatiuo reperitur: ut ille ait: ueluti est apud Ouid. in. xiii. Non apis inde tulit collectos sedula flores: hoc per q̄ rarum est: & analogia apes potius q̄ apis defendit: quia a pede compositum ac deriuatum putatur. Deniq; fidis in nominatiuo inauditum est. Ergo fides dicendum est: cuius diminutiuum fidicula uel parua cithara: uel chordula. In plurali tortorium: ut dixi: instrumentum: ex duobus ut reor: obliquatis lignis compactum uel ab extorquenda fide ac ueritate: uel a nerueis funibus uinculisq; quibus ad illum modum homines torquendi alligabantur.

De diminutiuis in er.

Capi. vi.

D hunc locum pertinet q̄ nunc subiicimus nomina tertiæ decli. exeūtia in er: siue masculina: siue foemina: siue cōmunia: huiusmodi uocē diminutiuaq; sortiti: ut pater paterculus: frater fraterculus: mater matercula: cuius quasi similis soror facit sororcula: & cicerula a cicer tanq̄ foeminino: pauperculus: paupercula: quæ sunt secundæ decli. tā adiectiua q̄ substantiua faciunt diminutiuum in ellus masculina: in ella foemina: in ellū neutra: culter cultellus: liber libellus: puer puellus: magister magistellus: tenera rum: tenellus la lum: miser ra rum: misellus la lum: facer cra crum: facellus la lum. Vnde hoc facellum pro templo modico. Hinc factum est ut foemina quoq; substantiuaq; eodem modo quo adiectiuaq; facerēt diminutiua: caper capra capella: puer puera puella: liber libera libella: licet multo aliud libra: q̄ liber significet: hæc diminutiua in ellus & in ella exeunt. Sunt quædam in illis illa: inter ea autem priora Priscia. ponit alla: uultq; facere diminutiuum axilla. Cicero tamen inter posteriora. Duo enim masculina totidemq; foemina donat hoc genere terminationis: palus paxillus: talus taxillus: mala maxilla: ala axilla. Sunt tamen alia in hanc uocem exeuntia.

De diminutiuis in aster.

Capi. vii.

la quoq; diminutiua quæ faciunt in aster imitationem potius significat q̄ diminutionē. Neq; enim ea ratione dicitur: oleaster: pinastrum: apiastrum: mentastrum: siliquastrum: q̄ sit parua olea: parua pinus: parua menta: parua siliqua: sed q̄ siluestria oleam: pinum: apium: mentam: siliquam imitauit: ex quo quidam utuntur filiastrum: pro priuigno non paruus filius est: sed imitatur filium: & parasitaster: non paruus parasitus: aliter enim non diceretur a comico parasitaster paruulus: sed imitator parasitorum: ut apud. M. T. pro Vareno. Eruti hic noster Antoniastrum est. Et ad Atticum lib. xii. omnino solet esse: Fuluiastrum: id est antonii Fuluii q̄ imitator: & hunc Aug. appellat philosophastrum: non ut puto paruum philosophum: sed imitatore philosophorum: nisi dicis imitationem esse diminutionem quandam perfectionis. Tamē aliud ē esse diminutiua: aliud imitatiua: nec quisq; dixit oleastrum esse minutam oleam: & pinastrū minutam pinum: quam Plinius ait miræ esse altitudinis: & ut quidam nunc solent pusillos homines appellare. Antoniastrum: uniastrum: Pauliastrum secuti Prisci. qui præter superiora hæc addidit esse huiusmodi diminutiua & adulationis: & maxime puerorum: ut catulaster: antoniastrum: patriciolus: sergiolus. Sed hæc posteriora uere sunt diminutiua: illa: ut ostendi non uere: id est nec adulationis: q̄q; omnia diminutiua: nec minus q̄ hæc in olus sunt apta adulationi: & ut sape etiam cōtemptui: ut homunculus: homulus: argutulus. Sed ad rem reuertamur. Pulastra apud Varronem quæ est parua adhuc adolefcentisq; gallina: q̄ nec ipsam diminutionem significat. Nam maiuscula potius pulla q̄ minuscula est etiam firmior gallina est: nec gallinastra dicit: sed pulastra. Duo tamē nomina sunt quæ diminutionis regulam seruant: surdaster & recaluastrum: quorum alterum significat diminutionem surditatis: non est plane surdus surdaster: sed ut sic dicam surdulus: & recaluastrum qui frōte calua est: non toto capite: quasi recaluatulus: quod est diminutiuum: in quem modum nequeunt res solui nomina illa de quibus supra disputauimus. Ex his autem quæ rettuli exemplis: liquet non modo in aster finiri hæc nomina & esse masculina: sed etiam in astra fo. ge. ut pulastra filiastra: apud quosdam propriuigna: siliquastra pro piperito: quod nō uideo: qui ex siliqua imitetur: & in astrū neutri: ut apiastrum: siliquastrum a siliqua arbore ferēte fructum sui nominis: quod græ. κεραιον uocant. Significat etiam siliqua folliculum ubi grana leguminum includuntur: & siquid leguminibus est simile: fereq; hæc nomina arborum herbarumq; diuersum genus habent in primitiuis a diminutiuis uel deriuatiuis.

Abularium locus ubi tabulae id est instrumenta & litterae reponuntur. Sacrarium repositorium sacrorum: ararium repositorium aris. i. numerorum: similitumque rerum preciosarum atque opum. Armarium ubi reponuntur libri caeteraque huiusmodi. Armentarium ubi reponuntur armenta & arma. Atramentarium uasculum quod continet atramentum. Calamarium quidam usurpant pro theca calamaria in qua calami reconduntur. Sed quia hoc tempore plerique pena scribunt: potest et dici penarium nisi malimus appellare thecam penaria: ut thecam calamaria: & thecam graphiaria. Penarium ubi reponuntur penae: hoc est edulia & ad uictum pertinentia. Viuarium ubi continentur uel aues uel pisces uel ferae: quae duntaxat ad uictum spectant. Pomarium uero locus pomorum reponendorum uel locus confitus pomis: ut Ouidius. Id metuens solidis pomaria clauferat atlas moenibus. Quidam hoc pomerium uocant. T. autem Liuius pomerium ait esse locum ad muros intra & extra in quo aedificare non licet quasi post moenia: ut dicimus pomeridianum pro eo quod est post meridianum. Unde Luca. Longa per extremos pomeria iungere fines. Pomarium igitur aut locus frequens arboribus pomis: siue fructuum pomi repositorium aut copia ipsa arborum pomiferarum. Nam horum nominum natura est significare uel locum ubi illa sunt: uel ipsarum rerum quae in loco sunt: copiam: ut aluearium: tamen si potest dici locus ubi sunt aluei apum: tamen potius accipitur pro copia alueorum eodem in loco locatorum ac melificantium. Et rosarium magis copiam fructuum uno loco rosas gignentium quam ipsum locum ubi hi fructus sunt significat: quem locum ne rosetum quidem appellare possis: cum idem significet quod rosarium: nisi per contentum significetur continens. Platarium non locus platarum: sed ipsae platae etiam si euulsae aut non consistae fuerunt. Nec me fallit Seruius separare plataria a platis: dicens. Platae sunt raptae ab arboribus: plantaria uero quae ex seminibus nata: cum radicibus & terra propria transferuntur: ad quod sentiendum uidetur allexisse eum uersus. Virgi. Et uia sua plataria terra. Seminarium non locus sed semen ipsum. i. plantula. Pampinarium non terra ubi nascuntur papini: sed congeries papinorum: id est uirentis uitis ramusculorum: uel ut ait Plinius. Palmes qui e duro exit: materiamque in proximum annum promittit: pampinarium uocatur. Certe in hoc palmitate multi papini sunt. Calciarium uestiariumque pro calceis & uestibus: ut cibaria pro cibis: fustuarium pro fustigatione. Carnarium non locus est ubi caro salsa suspenditur: sed caro ipsa: nisi contentum pro continente. Donaria non locus repositorius donorum: sed ipsa dona. Licet Seruius dicat ubi dona oblata sunt: ut lectisternia dicuntur ubi homines in templo sedere consueuerunt. Ita in caeteris adhibenda in similitum nominum significatione accuratio est: & haec de neutris. Nam masculina foecommunia officia hominum qualitateque significant. Caprarius capraria: saltuarius: caparius: horrearius: classarius custos exercitorie caprarum saltus: capi: horrei: classis. Sargarius lintharius uestiarius: uenditor sagorum linthorum uestium: proprietarius: fructuarius: usuarius cuius est proprietate praedit: cuius fructus: cuius usus: quae omnia significant actionem passionemque numero quod est incomprehensibilia: pauca autem quae passim accipiuntur legatarius: commodatarius: depositarius: beneficiarius: fidei commissarius: quae legatum commodatum depositum: beneficium: fidei commissum accipit: & si quae sunt alia ex huiusmodi nominibus sunt etiam nomina quaedam regum: calcaria: sulphuraria ubi calx coquitur & sulphur fit atque haec a nominibus fere perficiuntur. Illa uero magis a uerbis uel a uerbis in oratione & sunt adiectiua in oratione orationum actionem significantia. Accusatorius petitorius defensorius fidei iussorius institutorius exercitorius tributarius. Nam tributarius a tributum tributarius a tributor: sicut depositarius a depositum: & depositarius a depositor. Significat itaque tributarius quae soluendo tributo obnoxius est: ut stipendiarius qui soluendo stipendio: & depositarius qui reddendo deposito: ut munerarius qui dat munus populo gladiatoribus in arena exhibendis. Ideoque uas aescarium dicimus & uas potorium: quia hoc a nomine uerbali uenit: praetor: senator: olitor: licitor non opinor descendere a uerbis: sed quia uocem uerbalem obtinent sicut censor & quaestor: sic formauerunt sua denominatiua: praetorius: senatorius: licitorius: ut censorius & quaestorius: olitor autem est qui hortum olerum exercet: quem nonnulli hortulanum uocant. Est & hortalus una quaedam herba qua uescimur: nam sunt & horti non olerum: sed arboribus consisti & uoluptatis gratia comparati: ut horti Salustiani: Pompeiani: Luculani: Claudiani. Licitor minister consulis praefectus praetoris qui fasces uirgae alligatum cum securi portat. Suntque licitores consulis. xii. aliorum. vi. His adde possumus aleator quae uidetur descendere a uerbo: quae nusquam reperitur. Non enim aleare dicimus: sed alea ludere. Neutra autem in orationum locum plerumque significant ubi aliquid fit: ut de ambulatorio loco ubi deambulamus. Dormitorium ubi dormit. Repositorium ubi reponit quod. Tectorium ubi tendimus uela: aut siquid instar uelorum habet: uel ipsa potius uela siue uelameta contra iniuriam caeli. Auditorium locus ubi audimus praepetorem: aut orantem non in uera causa: ut opus nouum recitantem: aut si quid simile est: uel ipsa turba atque coetus auditorum. Tectorium illinimentum est & quasi pauimentum parietis atque icrustatio. Amatorium genus ueneni amoris uel insaniam ingerentis. Portorium: uectigal portus: uel fluminum uel lacuum: uel stagnorum. Nam & portitor ille dicitur qui tradit hoies ac uehit nauigio: uel ad nauim de litore uel de nauis ad litus: uel ad ulteriorem fluminis: lacus: stagniue: seu ripam: seu littus: licet frequentius dicatur littus. Potest etiam accipi pro eo: qui portorium conduxit. i. qui fructus pecuniarios ex portu conduxit: & a uenientibus illos exigit. Quae ratio in caeteris huiusmodi discernenda est: hoc

PRIMVS.

est loco addam. Quod cum dicamus dumetum: spicetum: uipretum: similiaque: tamē dicimus senticetum: non senterum.

De euentu: iussu: permisso: iugero. Cap. ix

Ventus in singulari gñis masc. & declinationis quartæ est: eius plurali. M. T. sapiissime in neutro genere & declinatione secunda utitur: ut de oratore. Ex aliorum factis & dictis aut euentis. Idem de diuinatione. Si euenta q̄rimus: q̄ exquirunt exitus: & ad Luceiū. Fabulam rex euentorūq; meorū: & ad atticū. Semp. n. causæ euetorū magis mouēt q̄ ipsa euetā. Quidam plane imperiti euentū aut significare participiū: ut apud Oui. Exitus acta probat: careat successib⁹ opto. Quisq; ab euetu facta notāda putat. Illud. n. exit⁹ acta probat: uox est accusantiū Phillidē ar gumēto qđ dī a casu. Eos. n. Phyllis ipsa execrat dicens. Careat successibus opto: quisquis a casu & non a causis aliud laudat aut uituperat. Similia sunt huic iussu & permisso tuo: quorū pluralia sūt secundæ potius decli. in singulari fere nunq̄. Neq; n. dicere solemus iussu tuo: sed iussu uel pmissio tuo: sed pmissio. Hor. tñ utar pmissio. i. re pm. sta: nō aut pmissione. Nec dixisset pmissio tuo: nec iussibus pmissibusq; tuis dicimus: sed iussis pmissisq; tuis: nec iussus pmissusq; tuos: sed iussa & pmissa tua. Vir. accipe iussis Carmina coepa tuis: & itex. Ille patris iussa exegitur: & alibi. Haud mollia iussa. E diuerso iugerū in singulari secundæ: in plu. tertiæ ē decli. nō aut ut ait Prisc. iuger iugeris: cū oēs dicāt in singulari iugerū: & in plu. iugeribus: significat aut mēsurā. cclx. pedū in longitudinē: dī midii in latitudinē: uel ut aliq uolūt: q̄tū par bouū uno die arat: quæ duæ significatōes in idē recidunt. Tm̄ fere solet uno die par bouū arare: q̄tum dixi.

De adiectiuis in tilis. Cap. x.

Omina quæ exeunt in tilis: uel in filis: uel xilis: simillimā suis participiis unde nascuntur significationem habēt. Vas fictile: q̄ fictum est a figulo: nō q̄ figi pōt. Coctiles lateres: q̄ coqui possunt: & non crudi. Rasiles calathi: quasi rasi nil extantis ac redundantis plenitudinis. Vir. tamen. Et torno rasile busum: quasi rasibile. Pensilis uua: pensilis lectus: pēfiles lychni balneæ: pensiles horti: q̄ suspensi sunt & in aere pendētes. Flexibiles rami: flexibiles uites: q̄ flexæ sunt: & lapsu erratico torquentur. Tortilis ansa: q̄ retorta & replicata est. Tornatile poculū: q̄ tornatum est & torno factum. Textilis uestis: q̄ detexta est. Sutilis balteus: futilis cymba: q̄ confuta est. Sculptile simulacrum: q̄ sculptum est. Altalis auis: altalis quadrupes: altalis piscis: qui sagina altus siue altus est atq; saginatus. Structilis basis: structiles columnæ: quæ non sunt ex uno lapide: sed ex multis. Apertile latus: q̄ apertum est: ut Oui. de trist. Aspicias a dextra latus hoc ad apertile tauri. Tintile uirus: q̄ tinctum est: aut intinctū est spiculo sagittæ: ut apud eundem & in eodem opere. Et tintile uirus. Tonfile buxerum: & tōfiles oleas legimus: q̄ tonfæ sunt: ac in orbem & comā putatæ. Et hæc noia in participiū passiuum resoluuntur: quæ passiuum habent: quæ uero passiuo carēt in presentis participiū: qualia sunt ueutra: ut aia uolatilis quasi uolans: & quidā uolatilia uolucres uocāt quia uolat: ut altalia: aialia quæ aluntur. Sessiles lactucæ quasi sedentes: qđ licet a participio nō ueniāt: tñ eiusdē naturæ est: cū in significatione cōsentiāt: & a supino nascatur. Versatilis quoq; scæna uideatur significare: q̄ uersatur huc & illuc: non q̄ uersata est: & axis uersatilis: & gladius angeli uersatilis: q̄ uersatur. Quidā aiunt uersilis scæna & ductilis: uersilis quidē q̄ cum tot achimis quibusdā cōuertebatur: aliā p̄cturæ faciē ostēderet. Ductilis uero cū tractis tabulis atq; illac spēs p̄cturæ nudabatur interior. Plicatilis ctista upupæ q̄ plicat: nō q̄ plicata est: & nauis plicatilis q̄ plicatur: cū facta ē ex coriis. Fissilis arbor: fissile lignū: fissile robur: tñ quasi fixū. Cuneus. n. dicit fissile lignū: tum quia fundit: quasi fissibile: ut Pl. li. xvi. Hæc maxime fissilia alia frangi celeriora q̄ findi. Idē paulopost. Nullisq; fissile rimis hoc lignū. i. fixū. Solutilis ē nauis dicit qualis nauis in qua Agrippina a Nerone filio p̄fidias posita naufragiū fecit: quasi solubilis: q̄ facile solui posset. Ego uero malim solutile dicere solutā: & nō fideliter cōsūtā. Et sectile porri legimus: nō tā sectile. Quid. n. nō ē sectibile: q̄ sectū & sua spē cōsūtū. Nā cōsūtū & sectū introrsū uidet. Futilis uanus & inutilis: uel a futio: unde est fusio: uel a suo futū: uel p̄ appocopā ab alio supino: qđ ab aliis diuinari malo q̄ a me p̄ferri. Umbra uideat cōuenire cū cæteris: q̄si umbratus: ut uita umbratilis: & res ūbratiles. i. uita ūbra & opaco marcescēs: & res p̄ uolucra & inanitatē: q̄lis umbra ē: dicitæ umbratiles appellant. Aq̄tilis a noie ule a uerbo aial in aqua degens. Saxatilis: incola saxorū. Piscis fluuiatilis: icola fluuii: nō maris aliarū: ue aq; piscis. Pluuiatilis a q̄ uel a pluo: uel magis a pluuia.

De adiectiuis in būdus. Cap. xi.

Riscianus libro q̄rto inq̄t in būdus desinetia similitudinē habere significant: ut uitabūdus similis uitanti: prædabūdus similis prædanti: moribūdus similis morienti: errabūdus similis erranti: furibūdus similis furenti: & paulopost excipitur alternitatis causa rubicundus: quod in penultima syllaba pro. b. c. habuit: ne sit absouum: si rubicūdus dicamus: Sed uideamus an Prisc. recte sentiat: neq; a me primū quæstio hæc mouet: sed olim ab. A. Gellio atq; ante hūc a Teren. Scauro Adriani temporibus: ut idem. A. G. ait grāmatico uel nobilissimo contra casseliū in cōmentatorio lectionū antiquarū: ita scribentem. Ludibundus: errabundus: ridibundus: idem est quod ludens: errans: ridens. Quod Scaurus reprehendit dicens ludibūdum esse qui ludentē errabundum ridibundumq; qui errantem ridētēq; agit ac simulat. Hoc. A. G. cōfutat: atq; ita cū Casselio sentit: ut nō simulationem per hæc nomina: sed econtrario uehementiam intelligi uelit his quidē uerbis. Sed qua ratione Scaurus adductus sit: ut Casselium in eo reprehē

deret: nō hercle reperiebamus. Non est enim quin hoc genere ipso duntaxat idem significant: q̄ ea demonstrarent a quibus producuntur. Quid esset ludentem uel imitari: & paulo post cum repræhensionem autem illam Scauri notaremus: in memoriam nobis rediit: q̄ Sifenna in.iiii. histo. eiusdem figuræ uerbo ita usus est. Populabundus inquit agros ad oppidum petuenit: quod scilicet significat cum agros popularetur: non ut Scaurus in consimilibus uerbis ait: cum populantem ager: uel cum imitaretur. Poterat. A. G. accommodatum magis etiam procedere exemplū: quale apud Salustium in Iugurthino. Ipse quasi uitabundus per saltuosa loca & tramites exercitum ducere. Si huiusmodi nomina in bundus significarent similitudinem: quid ita adderet quasi q̄ similitudinē imaginemq̄ significat. Pergit idem. G. dicens. Sed inquirentibus nobis quanam ratio & origo eēt huiusmodi figuræ populabundus & errabundus: multorumq̄ aliorum id genus uerborū enepibolos hercle Apollinaris noster sibi uideri particulam istam postremam in quam talia uerba exeunt: uim & copiam & quasi abundantiam rei: cuius id uerbum esset demonstrare: & latabundus is dicatur qui abunde latus sit: & errabundus qui longo atq̄ abundanti errore sit. Ceteraq̄ omnia ex ea figura ita dici ostendi: ut productio hæc & extremas largam & fluentem uim & copiam declararet. Hæc enim. A. G. a quo miror cur desierit Prisci. & in Scauro potius q̄ in his duobus tribusue astipuletur: an quia grammaticus Scaurus & Priscia. similitudine professionis coniunctus. Cassellius uero iuriconsultus: & A. G. orator: Apollinarisq̄ philosophus. Puto Seruium secutum potius: quam ab eo libenter dissentire solet. Ait enim ille tum alibi: tū. x. aneidos: moribunda morienti similibus. Quod ita eēt Salust. ostendit: qui ait. Quasi uitabundus per tramites & saltuosa loca exercitum ducere. Nullum exemplum Seruius magis contra se proferre potuit: ut modo ostendi. Audi quā subiungit rationē: nam iugurtha non uitabat legatū: sed eū uitare simulabat: ita loquitur quā si exposuerit uitabundū dici a simulatione: & non a similitudine. Nō simulabat uitationē legati: sed timorem. Præterea si qua foret similitudo: ea similitudo atq̄ simulatio intelligitur per illud quæ si non: per illud uitabundus. Addit adhuc rationem. Nā quia nomē est: ideo significat similitudinē: non passionē: & alia deinceps: ubi nullū robur rationis est. Sed præter rōnes illoꝝ ipse quoq̄ Prisc. imprudēs confessus est quod negabat. Quæro enim nūquid homo rubicūdus: quod ille fecit cæteris in bundus similis rubenti est: an uere rubens: profecto uere rubens. Ergo idem erit rubicūdus & rubens: quæ sententia Cassellii est: quæ & breuior est: nec minus fortasse uera: q̄ illa siue Geli siue Apollinaris: cū frequentissime sic accipiantur: populabundus populans: errabundus errans: sed nonnunq̄: ut Gelius ait: uehementiam significant quā breuiter & ipse complectar: idem significant quod participia frequentatiuorum: Lusitans: risitans: erratitans: lectitans: populatitans: si repetimus. Quod cum non sit ad hæc: ut reor: in bundus terminata decurrimus.

De exeuntibus in cus quomodo comparatiuos superlatiuosq̄ faciant. Cap. xii.

Magnificus honorificus: munificus: nō ex se gignūt cōparatiuos suplatiuosq̄: sed ex aliis quæ in usu nō sunt: ac ne possunt qdē eē magnificēs: honorificēs: munificēs. Nō. n. dici mus magnificior: honorificior: munificior: sed magnificentior: honorificetior: munificentior: & in suplatiuo magnificentissimus: honorificentissimus: munificentissimus. Mirificus tamen mirificissimus facit: ut Ter. Mirificissimus est patruus tuus. Et. M. Cato teste Prisc. contra thermū de Ptolemæo rege optimo atq̄ beneficissimo. Et accius in. viii. didascalion. Et magnificentissimo excellentissimoq̄ honore. Omnia ergo a facio sic composita ac terminata hanc regulam sequunt: mirificus: beneficus: maleficus: ueneficus: uulnificus: tabificus: lueticus: pacificus: morbificus: sacrificus: & si qua sunt alia: quæ oīa ascititū cōparatiuū suplatiuūq̄ habent aliquādo eēt. Sūt ne alia noīa eiusdē naturæ? Certe sunt ea quæ formātur a dico & a loquor: & si qua repetentur a se quor: maledicus maledicetior maledicetissimus. Benedicus autē nō inueni: qa nec benedico inuenit: licet eo Priscia. utat: & hoc tpe utamur more græcorū quorū auctoritate dedimus uerbo accusatiuū præter naturā suā: cū postulet datiuū: sicut maledico: qd & ipsum nunc ad imitationē græcorū habet eēt aliquādo accusatiuū. De benedico. unius uocis loquor: nō duarū. Nā tūc & aliud significat & aliter regit. Præterea fatidicus: ueridicus: iuridicus uero rarū uerbū est: causidicus magis substantiuū. A loquor sunt plura: a sequor fortasse nulla nisi pedisequus: quod substantiuum est. Magniloquus: grandiloquus: altiloquus: uaniloquus: doctiloquus: uersutiloquus: fatiloquus faciūt comparatiua magniloquetior: gradiloquetior: & itē cætera suplatiua magniloquetissimus: gradiloquetissimus: altiloquetissimus: & reliqua. Sed eorū positua possunt esse tum p̄cipia magniloquēs gradiloquēs: tū noīa magniloquus: gradiloquus: p̄ter unū suauiloquus: q̄ nescio an dici possit suauiloquus. Maledicēs plane p̄cipiū est: sed & maledicus dicimus: qd in fatidicus & ueridic⁹ nō sit: neq̄ in illis superiorib⁹ magnificēs: honorificēs: munificēs q̄ p̄cipia eē nō possunt: cū hæc fuerit futura uera uox: magnificēs: honorificēs: munificēs.

De exeuntibus in ceus: ius: & ius. Ca. xiii. Inita in ceus pauca sunt: materiāq̄ significat: ut herbaceus: betaceus: maluaceus: ex materia herbæ maluæ betæ: harūdinateus: ferulaceus: rosaceus: triticeus: ordeaceus: testaceus: rosaceus: harenaceus: cretaceus: argillatus: ex materia harundinis: ferulæ: tritici: ordeæ: rosæ: testæ: rosi: harenæ: cretæ: argillæ. Hoc tamē differūt a materialibus: q̄ illa ma-

gis totum significat: hæc partē. Ager. n. cretaceus nō idē est q̄ cretus: nec harundinaceus furculus: q̄ harundinea fistula. Vnum est natū & positum in creta aut harundine alter ex corpore ac materia cretæ & harundinis facta: & panis triticeus hordeaceusue: nō ex solo tritico hordeoq̄ cōpositus est sed ex aqua quoq̄: licet triticeus utriusq̄ hæc de quibus loquor formatum uideri possit: & magis illius cuius sunt cretus harundineus & similia. Nā triticeus facere debet: nisi dicimus emphonæ cā syllabā esse sublatā. Q̄d mihi ita uidet: q̄a distincta est spēs eorū quæ exeunt in ceus: & eorū quæ exeunt in us. Huius generis est uinaceus cum est adiectiuum: ut uinaceo grano legimus quandam suffocatum pro acino uuæ & uinacea substātiū plurale pro granis uuæ iam p̄sā. Dicimus tñ mōs terrenus potius q̄ terreus ac terraceus. Sunt itē noīa finita in ius descēdētia ab hñtibust in ultima syllaba: & si a noibus q̄dē significātia materiā. Si a supinis uero passionē quādā: ut cratitius: stramentitius: lateritius: cōmētitius: pauimētitius. Itē fictitius: cōmētitius: pigneratitius: sceneratitius: cōductitius: ascriptitius: dedititius. Rō fictitia accōmētitiā quæ ficta & ad tps cōmēta & excogitata. Res pigneratitiā aut sceneratitiā: quæ data est pignori: aut ad scenus ptinet. Domus cōductitiā: quæ cōducta est. Homo ascriptitius: dedititiusq̄: qui ad aliquā rē ascriptus est: & qui ex numero eorū est: q̄ se in alterius imperiū dederunt.

De uī cōparatiui. De minus. De magis. Cap. xiiii.

Comparatiuū pro minori uī accipi q̄ ipsum positiuū habeat: ait Priscia. ut Vir. Tristior & lachrymis oculos suffusa nitentes. Tristior enī hic ex parte tristis accipit. Sape p̄ se positum p̄ ipso positiuo: ut Comites senioris a cestæ: p̄ senis. In quorū utroq̄ ē cā cur aliqd nos addamus. Nā illud tristior plane pro tristis: non pro ex parte tristis accipitur: ut ait Quint. Vimur uulgo cōparatiuis pro absolutis: ut siqs se infirmiorē appellās: nō dixit p̄ minus q̄ infirmus. Et hoc senior potius pro ualde senex: q̄ tñ senex: ut idem Quint. de isocrate. Eorū iam seniore. Octauum. n. & nonagesimum cōpleuit annū p̄cipere Aristoteles pomeridianis scholis cōperit. Et Ouidius de tristibus: Sospite sic te natus sit quoq̄ sospes. Et olim iperium regat hoc cum seniore senex. Ideo cum Seruio non sentio dicente fm Varronē. Senior & minor cōparatiua sunt per imminutionē. Est enim senior non satis senex: iunior nō satis iuuenis intra iuuenem: sicut paupior intra pauperem. Dixit autem hoc Varro in libris ad Ciceronem: quā rem a Varrone tractatam cōfirmat etiam Plinius. Hoc Seruius: si uere hoc Varro & Plinius ait. Quis non cernit sibi ipsi repugnare rōnem hāc: Est enim natura cōparatiui superare in ea qualitate: quā obtinet positiuus. Quæ superatio quotiens incolumis est: nō possis tunc dicere factam esse diminutionē. Ponamus exemplum huic rei simillimum. Antiquor te ego sum: id est maior te natus sum. Item adolescentior ego te sum. i. minor te natus sum. Ita iunior te sum est minoris ætatis q̄ tu. uī delict supero te paruitate ætatis. Quem in modum accipit illo in loco Seruii. Ergo non p̄ imminutionem: sed p̄prie. Quare ut iunior falli: ita in senior falli dicendus est. Quæ tamen oīa: ut sentio pro positiuo accipi solent: quæ admodū ocus pro ociter: minus pro non semp̄ fere accipit. Frequentissime tñ iunctum aut cū quo put sim minus. i. si non quo minus. i. nō sicut quo secius ēt pro ut nō: q̄a de hoc cōparatiuo minus feci mentionē: aliqd ēt de ipso dicam. Placet aut mihi non modo a paruum uenire sed ēt a parum ut parum pecuniæ habeo: non aut paruum pecuniæ: ergo minus pecuniæ ad parū pecuniæ potius q̄ ad paruum pecuniæ uī referri. Addam aliqd e contrario de magis. Ait idem Priscianus: oīa cōparatiua mittere ad uerbia similia neutro generi. Atqui magis non in us exit more aliorum: sed in is q̄ cōparatiuum esse & uis ipsa huius uocis indicat: & multo post nescio quo modo fatet hic auctor Præterea q̄ maius nullum aliud ad uerbiū est: & aliquod esse debet. Dicimus. n. iustius queror: melius scribo: peius cāto: plus gaudeo: minus doleo: maius gaudeo non dicimus: sed magis q̄ a magnum positiuo cōparatiuū esse uel hinc palam est: q̄ oēs sic loquimur. Magis poterat Pōpeius q̄ Cæsar: sed postea maxime potuit omnium Cæsar. Ex quo apparet eiusdē positiui quod ē magnū: cōparatiuū ēē magis: cuius superlatiuum est maxime mutata. u. in. g. & anteposita. Quod cū ita sit: cur per magis & positiuum resolui cōparatiuum Prisc. uoluit: tacens de cæteris: quæ eūdem usum præstant. Fortior plus fortis: uehementius fortis: ualidius fortis & quæ sunt eiusmodi opinor q̄ nō putabat hoc esse cōparatiuum: ut q̄ a uoce cōparatiuum recesserat: aut si putabat absurdum uideat comparatiuum p̄ cōparatiuū resolui cum positiuo: cum præsertim ipsum magis more aliorū cōparatiuorū resoluēdū sit. Quod fieri neq̄: ne alia quidē poterūt. Quale est. si dicā. Quod ē istorū maius ædificiū. aut quod ualidius: absurdū: ut dixi: quibusdā uideri possit: si resoluat magis magnū & ualidius ualidū. Adde q̄ sicut resoluuit cōparatiuū p̄ magis: debuit resoluere superlatiuum per maxime: ut fortissimus grecoꝝ Achilles: maxime fortis grecoꝝ. non aut sup̄ oēs grecos fortis. Nā hoc modo supra se fortis erit q̄d fieri neq̄. Itē sine appposito fortissimus Hercules nō dī cōmode ualde fortis: sed ualidissime. i. maxime fortis. Nā qd absurdius q̄ cum exponamus cōparatiuum per cōparatiuū: exponere superlatiuum p̄ positiuū.

Comparatiuū ad unū. Superlatiuū ad plura. Cap. xv.

Comparatiuū & superlatiuū ea in primis quæ apud grecos differentia est: q̄ comparatiuū refertur ad unū: superlatiuū ad plura: quod reprehendit Priscia. inquiring. Fit autem comparatio uel ad unū uel ad plures tā sui generis q̄ alieni: quibus greci honoris cā suæ gētis magis q̄ ratione ueritatis dicūt nō posse ad multos sui generis fieri cōparationē. Alii

autem dicunt hanc esse rationem propter quam non utuntur tali comparatione: quod cum ad plures sui generis sit comparatio: superlatiuo possumus uti: ut fortissimus graecorum Achilles. Sed superlatiuus multo alios excellere significat. Comparatiuus uero potest & paruo superantem demonstrare. Unde est diminutione iure accipit apud nos maiusculus: minusculus. Hanc Priscia a quo ratio pro graecis quae pro latinis dissentio. Nam quare a Prisciano quoniam modo graeci distinguere sensum comparatiui a sensu superlatiuo: cum ipsi comparatiuo quoque genitiuum tribuant: nisi hac ratione: ut hoc ad unum: illud referatur ad plura. Loquer quotiens comparatio fit ad eos qui sunt eiusdem generis. Nam ad eos qui sunt alieni necessario quoque utuntur genitiuo per comparatiuum: cum ablatiuo carent. Cum dico comparationem more Prisciani tam superlatiuo quam comparatiui intelligi uolo. Atqui apud latinos ista ambiguitas non est: qui comparatiuo ablatiuum tribuimus: de hoc paulo post respondebo. Tamen tanti momenti est illa graecorum ratio: ut eam latini ad formam graecae constructionis imitati sint. hoc est ut cum genitio iungerent comparatiuum utique inter duo. Nam superlatiuum non dubium est habere locum inter plura. ut aiacu fortior fuit Thelamonius: & manu melior est dextra. Si uero tres aiaces fuissent: diceremus non fortior: sed fortissimus: sicut digitorum longissimus est: non longior medius. Hora. O maior iuuenum. Inquit Ad duos enim Pisones filios: patremque scribebat. Ouidi. in persona Medae: quae duos filios habuit. Cum minor e pueris iussu studioque uideret. Constitit ad geminae limina prima foris. Et Caesar siue alius pro Caesare in commentario: & in testamento Ptolemaei patris. Haereditas erat scripta ex duobus filiis: maior: & ea quae aetate anteedebat. Ideo maior Ajax & minor ille Thelamonius: hic oilei filius. Maior & minor Atrides: ille Agamemnon: hic Menelaus. Maior Cato & minor. Maior & minor Scipio: de duobus africanis. Maior Cyrus & minor: siue superior & posterior. Nam tempus significamus: non dignitatem maiorem minorem uel de malis tamen non maior & minor dicimus: ut Dionysius superior & Dionysius inferior. Qui numerus cum superat non per comparatiuum: sed per positiuum aut per superlatiuum loquimur: ut magnus Alexander: magnus Pompeius: Fabius maximus: Valerius maximus. Et haec est graecorum ratio in qua nobis cum illis conuenit: quod ad unum sui generis utendum est comparatiuo: ad plures superlatiuo. Ideoque curiosissimus in loquendo: & reconditissimae scientiae Macrobius in Satur. mihi non probatur: ubi dixit. Age serui non solum adolescentium qui tibi aequi sunt: sed quoque omnium doctissimus. Non enim eiusdem generis adolescens cum senibus: non aliter quam si dicas. Ego sum doctissimus Romanorum & Carthaginensium. Si Romanus sum: tollendum est carthaginensium: si carthaginensis: tollendum est Romanorum. Si neutrum utrumque male iungit. Et Priscia. in primo: omnium est breuissimum eorum quae diuidi possunt: id quod diuidi non potest non aliter quam si dicas: haec est pulcherrima suarum sororum: cum sit dicendum: haec est pulcherrima sororum. Nam sororum ipsa una est: suarum non est: quod autem ad plures generis diuersi. Nepe nos qui sextum casum habemus: simillimum genitio adhibemus: ut Achilles troianis fortior fuit: & ego sum doctior carthaginensibus: qui non sum doctissimus Romanorum: & tu doctior es senibus: iuuenum longe doctissimus. Graeci eodem genitio utuntur: ut sit haec differentia: superlatiuum ad plura sui generis: comparatiuum ad plura diuersi generis comparari. Quod Priscia reprehendit nolens illam differentiam inter hos gradus esse sed haec quoque superlatiuum multum: comparatiuum parum excellere significat. Quare ratio propter quam non satis defendi opinionem graecorum: atque adeo usum latinorum: etiam falsa est. Neque enim: ut ipse uult: quia comparatiuum diminutionem accipit: ideo parum significat: & non potius multum: quia diminui potest: & praesertim cum dicat comparatiuum aliquando transcendere superlatiuum: ut Achilles fortissimo troianorum Hectore fortior fuit. Sed ego in hoc non laboro: quod comparatiuum modo transcendat: modo minuat: quare res non mutat naturam comparatiui. Ad aduertendum est quo solo ipsi gradus comparationis poteratur: quod comparatio unum gradum obtinet siue primum. Suplatio uero ultimum. Atque ego sentio non ad singulas res: sed ad gradum quosdam illa referenda sunt. Nam ubi multa fuerint eiusdem generis: non tamen cadit suplatio uno eminente: ceteris paribus: ut si inter plura uascula: aut plura nauigia ad unam magnitudinem facta: aliquid sit longe capaci & gradus: non recte dicas hoc est omnium maximum: necesse est: ubi suplatio est: ibi sit & comparatio: ut aliquid sit maius aliquo: & item alterum maius hoc quod erit iam maximum omnium. Et in troianis sunt aliqui fortes: atque alii adhuc qui uocant fortissimi. Itaque nunquam citra tertium numerum fit superlatio. At Prisciano uidetur: si caetera paria nauigia aliquod paulo antecederet: dicendum maius caeteris: si multo maximum omnium. Quid ergo si inter haec ipsa paria unum: ut cumque eminere: eiusdem tamen generis non diuersi quomodo dicendum erit. Comparatiuum non refert ad ea quae plura sunt eiusdem generis: & superlatiuum non habet locum inter paria: malim ego dicere per comparatiuum: sed in ablatiuo: ut maius caeteris. Nam inter duo: ut dixi damus genitium. Quidam dant genitium etiam ubi plura duobus sunt: sed tantummodo ecclesiastici: praesertim imitati graecos auctores unde interpretantur. Nulla enim ista est latina noui testamenti. Dicunt ergo maior discipulorum: minor fratrum: siue quia caeteri pares sunt. Unus autem aut excellat aut excellatur siue non magnificerunt hanc differentiam superlatiuo & comparatiui: altero pro altero hoc est comparatiuo pro superlatiuo utentes: ut ex illo loco dat intelligi: qui uult iter uos maius esse sit uere minimus. Cur non dixit maximus minimusque: aut maior minorque: nisi quod pro maximus posuit maior: in quo graecum secuti sumus. In illo autem licet huc parum pertinet graecum non sequimur. Nunc manent: fides spes & charitas: tria haec: maior horum est charitas. Cur non aut maior haec: aut maius horum: Graeci genitium huc in

generibus unum habet: qui est *Τοῦτον*. Veruntamen potuisset latinius dici maximum: nisi graecos imitari uoluissimus. Graecos inquam unde traduxerunt: non autem ueteres illos: ex quibus grammatica confirmatur. Nam ut charitas est maior caeteris: ita caeterarum duarum: ut opinor: altera alteram superat: raroque reperitur numerus trium ubi non potius superlatio cadat: quae tres diuersas exigit quantitates: quam comparatio. Ideoque graeci contenti fuerunt dicere comparisonem ad unum: superlatiorem ad plures: quasi omnia inter se aliud ab alio distantia. Quin ipse Priscianus quam dissentit: tamen paulo post quasi imprudens quod negauerat confessus est: prior referri ad unum: prius ad plura: quod antea Diomedes: Donatus: & Seruius dixerant. Ideoque iungi ablatiuo more comparatiuorum: hoc autem genitiuo more superlatiuorum. Quae non significant melior & optimus: quae admodum ipse uult: sicut nec potissimum pro optimum. In Phormione apud Terentium. Vbi diuites quid sumas potissimum: sed in his omnibus principalior principalissimus: & principalissimum. Quod cum ita sit in summa colligamus: & breuiter dicamus ut a principio institui: comparatiuum inter duo esse: superlatiuum inter plura: si modo tria sunt imparia: ueluti si in duas partes diuisa ciuitas est: ut bello ciuili pompeii & Caesaris: recte dicas: maior pars quirinum sequebatur Pompeium: minor Caesarem: Non autem maxima: aut minima: nisi accipias pro ualde magna maximam: & pro ualde parua minimam: Sin in tres partes: ut in eodem tempore triuiriati dicendum erit maxima pars quirinum sequebatur Octauium: maxima pars legionum erat cum Lepido: maxima pars nauium erat cum Antonio: non maior. In quorum utroque ne quis putet neminem haec ignorare: peccauit Lactantius uir latinus plane & factus: qui in secundo libro institutionum inquit. Ut possis dubitare quos dicat potissimum: stultius illos neque qui falsam religionem suscipiunt aut qui nullam. Et in vii. ut ea ipsa quae dicerem: non nostris: sed aliorum potissimum litteris confirmarem: potissimum dixit pro potius. Duae enim partes erant: non multae: ut apud Quintilianum. Hoc loco quaerendum est: quae ratio fuerit ut iuuenis ad patricium suo potius gladio uteretur? Tametsi non absurde hic potissimum dici posset: quasi suo ex omnibus potissimum: eruntque multae partes: & totidem quot sunt genera litterarum: uel non aliorum sed nostris potius: eruntque duae partes: hinc nostrae litterae: illinc alienae. Idem Lactantius in primo. Omnes sybillae unum deum praedicant: maxime tamen Erythraea: quae celebrior & nobilior inter caeteras habetur. Celeberrima & nobilissima dicendum erat. Cicero autem quod alio loco in quaestione dico apertissime ostendit: cum ait in Pisonem. Mecum quaestores imprimis aedilem priorum: priorum primam cum cunctis suffragiis populus Romanus faciebat Aedilem priorum dixit: quia duo tamen erant aediles: sicut duo censores & duo consules. Caeteri autem fere omnes magistratus multi: ut prior quaestor: inter quos secretum dixit: aut primum aut inter primos. Cui rei si quis desideret: bini semper aediles nominantur a Terentio. Ipse Cicero pro Milone inquit. Septem praetores octo tribuni plebis: illius aduersarii defensoris mei. Nam quaestores pene singuli singulis praetoribus praesidebant. Et exemplo Lactantii admoneor: ut dicam illam praepositionem inter tam comparatiuum: quam superlatiuo posse dari: ut constat superioribus: quae rettuli exemplis: & Quintiliani in gladiatore. Qui incipiat esse pius. De superlatiuo ipse paulo ante protulit exemplum. Celeberrima inter omnes & nobilissima habet: quae si pares praeter unam fuissent: utendum putarem comparatiuum: ut fecit Lactantius. Solemus quoque in interrogando & dubitando dare utrum comparatiuum: quid autem superlatiuo: ut idem Quintilianus. Ita non tantum utrum sit melius: sed quid sit optimum quaeritur. Iterum ex duobus uter dignior: ex pluribus quis dignissimus? Et Cicero. Cum quaerere uideretur oratur utrum potius aut quid potissimum dicamus: tamen aliquando damus quid etiam comparatiuum. Sed ego ad altiora ducere stilo transeo: & ad ea quae orator magis sunt: quam grammaticorum: & magis latine eleganterque loquentium: quam eorum qui ad normam grammaticae periti esse contenti sunt. Quare separemus ea quae de hac re supersunt dicenda: & eis suum locum assignemus. Quae & si possent posterius tractari: tamen quia ad materiam graduum pertinent in hoc potissimum loco exequamur rem dignam auribus studiosorum de exactissima antiquorum latinitate & elegantia. M. T. Cicero. M. Fabio Quintiliano praecipue obseruata duobus luminibus atque oculis: tum sapientiae: tum uero eloquentiae latinae.

De quibus cum superlatiuo. De omni cum positiuo & aliquando cum superlatiuo. Ca. xvi.

Superlatiuus ascendit sibi quaeque: relinquit autem omnis uel cunctus positiuo ut optimus quaeque: sapientissimus quaeque: pro eo quod est unus quaeque: qui est bonus ac sapiens: uel omnes boni & omnes sapientes. Non enim liceret dicere boni quaeque & sapientes quaeque: nec omnes optimi & cuncti sapientissimi. Non recte ergo Priscianus in proemio omnium iudicio comprobatur eruditissimorum. Idem intelligo si superlatiuus in alio casu ponatur quam illud quaeque: sic maximo quaeque: auid diuitias despicit. Valentissimi quaeque: corporis longe abest a sapientia. At uero comparatiuis non quaeque: conuenit: sed omnis. Vegetius tamen non poplitus sane scriptor inquit. Honestiores quaeque: milites: pro honestissimi quaeque. Et Lactantius de opificio: nam si ita essent placidiora quaeque: aialia uel nihil felis omnia uel minus haberet quam serae. Maluissimam ego dicere omnia placidiora aialia: ut Quintilianus in agro redempto. Rus: seruullos: penates: & omnia utiliora praeparanti festinatione parentis addixi. Expositiuis autem illa excipiuntur quae carere superlatiuo: qualia sunt quae habenti uel u ante us ut pius: & strenuus: quae nonnunquam patiuntur superlatiuo.

tiuum. Ideoq; utraq; rōnem sequunt: ois pius: & pius quisq;. Salustius in Iugurthino. Nā strenuus quisq; aut occiderat in pœlio: aut grauius uulneratus discesserat: Ipse malle dicere strenuissimus quisq; piissimus quisq;. Quidā tamen Salustiani codices scriptū habent strenuissimus. Carēt etiā suplatiuo illa numeralia. Secundus: tertius: quartus: quintus & deinceps. Nā primus etiā cū numerū significat: superlatiuū est & ultimus. Dicimus itaq; primo quoq; tpe: primo quoq; die. Quod im- periores putant esse coniunctionem quoq; quæ habet primā breuē: cum hic sit longa. Cicero in Philippicis. Primo quoq; die consules ad Senatū referant. q̄q; hic non tam ois q̄ unus omnium pri- mus dies significatur. Idem pro Rabirio. Tertio quoq; uerbo excitabatur: & pro eodem Rabirio. Quinto quoq; anno de moribus nostris iudicaretur. Cæsar commentario quinto. Legionē pdu- cta cognoscit non decimū quēq; esse reliquum militem sine uulnere. Suetonius in uita Cæsaris. Et intercalario mēse sublato unus dies: quarto quoq; anno intercalaretur. Quod inerediti sic pronū- ciare solent: omni quarto anno esse bisextū: oī quinto anno sit lustrum apud romanos græcosq;: oī quinquagesimo anno iudæi agunt iubilæum: cum sit dicēdū quinquagesimo quoq; anno. Vulpia- nus apud Iustinianum libro. xxvii. ait: militē quasi millesimū quēq; dictum. i. oēm qui ex millena- rio numero ulimus: tamē accipiendus est non ultimus: sed quisq; ex eo numero. Nam cū dico da- bo tibi ex quibus decimā quāq; non eam intelligo quæ decima in numerādo eueniet: sed unā de decem quæcunq; sit uel ut absolutus loquar: singulas ex denis siue ex decem: quas tu elegeris. Itaq; unaquæq; potest esse decima. Et exemplo Cæsaris cōstat decimum quēq; esse unum ex numero de- nario. Ita dicamus millesimum quēq; unum ex uno millenario. Iuris periti nostri elegantia latinæ ignari intelligūt militem ex mille maxime strenuum. Vnde puto errorem ortum de uocitadis mi- litibus hoc tempore in signe quoddā dignationis ferentibus. Sed ad rem hinc etiam factum est: ut dicamus unusquisq; & singularis quisq; non singularissimus quod non reperitur: sicut nec unicus habet unior & unicissimus. Quotus & iungitur cum quisq;: sed tñ diuersa rōne a superioribus. Nunq̄. n. fere utimur hac dictione: nisi interrogati uei: & nisi significatiōe quæ est quot. Quotus. n. frequenter significat quot: ut Mar. Dic quotus es quātū cupias cenare nec unū. Addideris uerbū: mēsa parata tibi. i. quot estis: & quot tecum habes. Cic. pro Ligario. Quotus. n. istud quisq; fecisset: id est nullus uel rarus. Oul. de arte. Forma dei munus: forma quota quæq; superbit. i. nulla uel rara. Non uenit in mentē an cum aliis nominibus iungatur quisq;. Hoc tamen scio nō habere genitiuū pluralem dūtaxat cum adiectiuo iunctum: ideoq; utimur genitiuo singulari pro plurali. Idē enim est optimi cuiusq; animus: quod omnium bonorum animus. Unusquisq; autem ideo non facile patitur superlatiuū: quia illud unus uim quandā ac naturam: ut paulo ante ostendi: superlatiuū ob- tinet: potiusq; dicimus unusquisq; bonus q̄ unusquisq; optimus. Atq; hæc hæctenus de quisq;.

De ut & ita cum superlatiuo: de quo & eo cum comparatiuo.

Cap. xvii.

Addamus de ut ita & similibus. Duplicat suplatiuū: uel altera ex parte nomē: ex altera ad uerbiū: uel utriq; nomen: uel utriq; aduerbiū cū his indeclinabilibus quæ nomi- nauit. Ci. de oratore. Ut quisq; optime græcæ sciret: ita esse nequissimū. Idē in eodem. Ut enī quisq; optime dicit ita maxime dicendi difficultatem: uariosq; euentus ofonis: expe- ctationemq; hoium pertimescit. Idē de officiis: ut quisq; animi magnitudine maxime excellit: ita & maxime uult princeps omnium uel potius solus esse. Quintilianus: quod ut longe optimū: ita dif- ficillimū. Et iter. Nō ut quinq; primū dicendū: ita primū occurrit: in quo caueamus: ne pro quinq; dicamus quodq;. Multum. n. refert inter hæc duo. In Catone maiore utriq; superlatiuum sustulit Cicero: ut quisq; ætate antecedit: ita sententiæ principatum obtinet: quod facere alibi solemus: ut in illo. Homo in primis doctus: non imprimis doctissimus ne duas res superlationem habētes coniu- gamus. Iusta igitur causa quare Ci. superlatiuos prætermisit: quæ causa Donato in eunu. Terē. nō fuit qui ait. Ut quisq; miser est: ita senior uidetur. Nā præter id qd non adhibuit superlatiuū etiam confusiōem quādā fecit ex positiuo & cōparatiuo: q̄ ita emēdemus tum per aduerbiū sic ut quisq; maxime miser ē: ita maxime senex uidetur: tū per nomē sic: ut quisq; miserimus ē: ita annosissimus uidetur: tū per alterū nomen: ita ut quisq; maxime miser est: ita annosissimus uidetur: uel ut quisq; miserimus ē: ita maxime senex uidetur: tū per cōparatiuū. nā & hoc idem efficit quod superlatiuū hoc modo quo quisq; miserior: uel quo quisq; magis miser est: eo senior uel eo magis senex uidet. Quod ita licere fieri exemplo probandum est. Quint. secūdo institutionum. Quo quisq; ingenio minus ualer: hoc se magis attolere ac dilatare conat. Et paulo post. Erit eo et obscurior: quo quisq; deterior. Iustinus autē siue trogus superlatiuū cum comparatiuo miscuit: inquit li. xvi. Locuple- tissimus ut quisq; ē: ita plures equites in bello suo regi præbet. Ego dicere ita plurimos quin & ab illo scriptum fuisse suspicari libet. Dicebā paulo ante non licere dicere in primis doctissimus. idem sentio de inter primos & cū primis. licet Salustius: si modo codex nō sit mendosus: aliter dixerit ac sane quod difficillimū ē: in primis & prælio strenuissimus erat: & bonus cōsilio. Similia his sunt in paucis cum paucis: inter paucos: itē sup oēs: ante alios: præter cæteros. Sed hæc & si positiuo frequē- tius gaudeant: tamen nōnunq; patiuntur superlatiuum: ut Pli. lib. xxvi. de usu absinthii cōuenit di- cere herbæ facillimæ atq; inter paucas utilissimæ. Vir. in. vii. Petit ante alios pulcherrimus omnes

Turnus auis: atauisq; potēs. Et in eiusdē operis primo. Pigmalion scelere ante alios imātor oēs.
C De tantum & tanto similibusq; quomodo iungantur gradibus. Cap. xviii.

Oc magis & eo magis idē est qđ tātō magis. Item quo magis idem est quod q̄to magis.
Quare admoncor ut aliquid de horum noīum natura p̄cipiam positiuos magis decere tantum & q̄tum comparatiuos tanto & quanto. Cicero. Quanto es maior: tanto te geras summissius. Non autem quantum es maior: tantum te geras summissius & contra Quantum potes tantum elabora: non autem quanto potes tanto elabora. Lactantius tamen p̄ter morem oratorum inquit. Quanto frequenter impellitur tanto firmiter roborat. Et Boe. in dialecticis dixit: paulo æquales hic pro paulum dicens paulo: ille pro frequentius firmiter frequenter firmiterq;. Tolerabilis: quod fecit poeta Catullus. Tanto pessimus omnium poeta: Quanto tu optimus omnium patronus. In superiori Lactantii exemplo Bis peccatum est in utroq; membro. Quidam peccant in altero: ut si dicatur: quanto frequentius impellitur: tanto firmiter roboratur: uel quanto frequenter impellitur tanto firmiter roboratur: uel q̄to frequenter impellitur tanto firmiter roboratur: nisi ita uenuste dicas: ut Virg. in. xii. O p̄stans animi iuuenis quantum ipse feroci. Virtute exuperas: tanto me impensius æquum est consulere: & Quintilia. in primo. Quid autem aliud in nostris legionibus cornua ac tubæ faciunt quorum concentus quanto est uehementior tantum romana in bellis gloria cæteris p̄stat: quod non licuisset aliter dicere. Proxime autem ad uim comparatiuorum accedunt illa aduerbia ante & post: siue p̄positiones: ut tanto ante ego ueni quāto post tu uenisti. Et illud nomen alius & suū aduerbiū aliter & huic simile sec⁹ ut Quint. At q̄to ali⁹ fuit ille infeliciſſimi iuuenis affect⁹ & Terē. Ver⁹ aliter euenire multo itelligit. Et Cic. Multo secus euenit. Nā qđ dico de tātō & q̄to idē intelligo de aliquāto: de multo de paulo cæterisq; similib⁹. Rufus qđ de tātū & q̄tū: idē de aliquātū de multū de paulū & de reliq;. Sed q̄ hæc trāseūt in aduerbia: id nōnunq; de his quæ exeūt in um loquor: abutimur pro his quæ exeūt in. o. p̄ferim qñ nō ē illa cōtrapositio duorū: ut superioribus exēplis ostēdim⁹. Iuue. Despiciā qui scit quātū sublimior atlas. Terē. Cuius frater aliquātū est ad rē auidior. Quint. Ac quidam si forte susceperint negocia paulum ad dicēdum tenuiora: ea cōiūtiis implēt. Ita in aduerbiis p̄cipiūsq; multum ante: uel multo ante: paulum post uel paulo post. Verbis autē semper fere conuenit per um potius q̄ per. o. Exceptis ab ante p̄a a post cōpositis more eorū: unde cōponunt: ut multo p̄stat: & multū p̄stat: Salustius. Multo p̄stat beneficii q̄ maleficii immemorē esse. Ita multū uel multo antecellit: paulū uel paulo post habui tua negocia meis. Tā & q̄ similia atq; eadē uident tantū & quantū: id eoq; raro cū comparatiuo iungunt: ut Virg. Tā magis illa fremēs: & tristibus effera flāmis. Quā magis effulo crudescunt sanguine pugna. Cū superlatiuo frequētius: ut tā hic est oīum optimus q̄ nobilissimus. Salusti. Quā q̄sq; pessime fecit: tā maxime tutus est: quod idē ualet: ac si diceret ut quisq; pessime fecit: ita maxime tutus est. Teren. Nāq; adolescens q̄ minima in spe situs erit: tam facillime patris pacē in leges cōficiet suas. Solent poni tam & q̄ separatim: & alterū sine altero: utrunq; in significatiōe uehementiæ: ut Cicero. In tā optima causa nō debeo timere. i. in tam ualde ac per ualde bonā causa. Et iterū. Nondū erat uestris tā grauissimis tanq; multis iudiciis ignominiiq; cōcisus. i. iudiciis uestris ignominiiq; tantopere grauibus. De q̄ hoc sit exemplū. Tu es homo q̄ iucundissimus: id est ualde uehementerq; iucundus. Sed de hoc differendum latius: id eoq; non in eundem locū includam.

C De per & q̄ cum gradibus. Capi. xix.

Dem nāq; ponderis in cōpositione habent per & q̄: sed alterū positiui p̄priū est: alterū suplatiui: ut ppulchre: pbelle: pdiligēter: q̄ ppulcherrime: q̄ optime: q̄ diligētissime: quorū exēploꝝ referta sunt oīa: hoc intelligit quotiēs accipit q̄ pro ualde siue uehementē. At cōtra q̄ pro q̄tū nunq; cū suplatiuo: semp cū positiuo: ut Cicero. q̄ morosi sunt qui amant: ex hoc tu potes intelligere. Vides utq; pro q̄tū non potest adūgi uerbo p̄cipali dūtaxat i recto modo loquēdi: hoc est quādo nō figurate loquimur: ut exprobrādi deridēdiue causa: hoc modo q̄cito uenisti: q̄ suauis homo es. Loquor autē quotiens duo uerba in eadē ofone insunt: semper cū uerbo nō p̄cipali iungi q̄ pro ualde frequenter uno uerbo cōtentū eē: & in duobus p̄cipali potius gaudere nōnūq; altero: ut ubi est lucrū eo q̄primū aduolas. Et ibi est lucrū quo tu q̄primū aduolas. At i hac differētia positiui & suplatiui aliqui se obiciēt: afferētes Ter. i an. Reiecit se in eū flēs q̄ familiariter. Et in Eunuc. Post illa tēpora tu scis q̄ intimū te habueri. In quorū exēploꝝ priore est q̄ pro ualde cū positiuo. In posteriore q̄ pro quātū cū suplatiuo. Ego uero accipio illud q̄ familiariter pro q̄tū familiariter: figurate: q̄si o quātū familiariter: & hoc accipi pro positiuo: sicut p̄ximū. Dicimus nāq; hic ē mihi magis p̄ximus ita hic est mihi magis intimus. Neq; tamē in hoc toto meo opere tā licētā poetarum cōlector: q̄ usum oratorū. Neq; si qđ aliter penes auctores reperiat: mihi obesse debet: nō legē scribo: q̄si nunq; aliter factū sit: sed qđ frequētissime factitatum est: p̄sertim. a. M. T. M. q; Fabio: apud quos si quādo reperiat q̄ cum positiuo p̄ ualde: aut cum suplatiuo p̄ q̄tum: ausim affirmare mēdose scriptum: ut i proemio de ora. Quā bōi p̄ diu nulli: q̄si de ualde bōis: & nō potius de bonis loquat: uera scriptura erat boni p̄ diu nulli: aut potius cum bōi p̄ diu nulli: aliter enim uidef nō cōgrue dici: qđ uicium scribēdi utinā i paucioribus esset. Quod Cicero. Ipse illo suo

eruditissimo saeculo: quod uix credibile uideatur: queritur ita ut apud Latinos mediores sint codices
 Latini quam Graeci: quod apud Graecos longe sit difficilius scribendi quam apud Latinos ratio. Nam cur non sapius
 quam pro ualde cum positio in illis reperiremus: si probassent potius quam respuissent. Quare in hac re
 non uerebor reprehendere Boetium. Priscia. & elegantiorum utroque Lactantium: primo super topi
 ca Cice. ita ait. Nosti oblatrantis morsus inuidia: nosti quam facillime in difficillimis causis liuor iudi
 cium ferat: Mallem dixisse quam facile. Secundus libro decimo octauo. Ita ideo ex uno libro Cicero.
 Tot usus proponere studui: ut docerem quam frequentissime hac constructione usi sunt auctores elo
 quentiae Latinae. Latinius erat quam frequenter sunt usi: uel quam frequentissime usos Terentia libro primo
 institutionum. Et quam multa alia de deo nostris hominibus locutus est similia: per multa ego dixissem
 Idem libro. vi. Hoc autem duplex sacrificii genus quam sit uerissimum. Trimegistus Hermes idoneus
 testis est. Et in principio statim libri de opificio inquit. Quam minime sim quietus summis etiam ne
 cessitatibus ex hoc libello poteris aestimare. Puto Cice. quam sit uerum: & quam parum sim quietus: potius
 fuisse dicturum: qui scribens ad Trebatium in proemio ita ait. Sed dum fuimus una tu optimus
 es testis quam fuerim occupatus: non dixit quam summe occupatus: aut quam maxime occupatus: aut quam occupa
 tissimus fuerim. Quod autem dixi de quam: non debet illud iungi cum superlatiuo quotiens signifi
 cat quam unum uerbum excipit possum: & quae idem significant: quae: ualeo: licet & si qua sunt alia ut scri
 bas quam optime potes. Nec recte dicas. Scio quam optime scribas quod propter auctoritatem summorum auctorum est ra
 tione utimur. Quia ubi est uerbum potes: ubi quam non iungitur cum superlatiuo: sed cum uerbo: sic scribas
 optime quam potes. In aliis autem nequit iungi cum uerbo: sic. Scio optime quam scribas: nisi sit alter sensus.
 Ergo illud plane Latinum non est. Quamprimum mare intraui: exorta tempestas est: sed cum primum potero:
 mare intrabo: uel cum primum potero: uel ut primum: uel ubi primum mare intraui: aut ut primum: uel
 ubi primum potero: mare intrabo: Latinum erit. Ex his quae dixi colligit ubi est quam pro quam: ubi quoque pos
 se poni ipsum quam: ut Cicero de amici. Nisi quam tanta est inter eos: quam maxime potest morum studiorumque distantia
 Quintilianus in. ii. Cum aliquid adhibita quam maxime potest cura diligenter eliminauerit: ut quoque in locum: quam uel quam
 succedit. Nunc sine ita: nunc cum ita primum non sic ut apud eundem in. xii. Non omittenda pars haec orationis:
 sed exigenda ut optime possumus: & Cicero in philippicis. Quas honorificentissimis uerbis ipse comse
 qui potero: complectar mea sententia. Altero modo sic: ut apud eundem de oratore. Haec ut breuissime dici
 potuerit: ita a me dicta sunt. De positio autem nemini dubium erit quam & ut conuenire non possum: ut idem in
 philippicis. Sed reliquam cursum uita quam quidem possum: breuiter perstringam: & ut potui breuiter perstringi. Recte er
 go quam pro quam cum positio & superlatiuo: intercedente uerbo possum. Male autem cum comparatio siue sine
 possum: ut quamplura uolumina ille composuit: dicendum est coplura: non quamplura: ut quidam male scribunt:
 In aduerbio quoque superlatiuo nonnunquam legimus coplurimum pro plerumque: siue pro possum: ut narraui rem quam
 factam quam breuiter potui: aut quam potui breuiter. Cuius hic quidem sensus: sed tamen barbatae planis est. Narraui lo
 breuissime potui: quam hoc secundum potest accipi in eum sensum: qui est breuiter quam potui: siue ut apertius ge
 quar: breuiter quam potuissem. Primus modus sic accipi non potest: nec hoc quidem barbaria caret: licet huius
 loci non sit. Iste est nimis iuuenis ad dandum sibi tale negocium: quod sic Latine diceret. Iste est nimis iuuenis
 sint ucaur: quam ut ipsi det tale negocium: uel est iunior quam cui tale negocium det. Cuius rei plurima ubique
 oia inueniunt: ut Quintilianus. Sed hoc apertius est quam ut probandum sit. Idem in. x. Ideoque ne suscipienda quidem
 exemplarum plures quam quibus suffecturum se sciat. Et ita opus inchoat Valerii Maximi. Urbis Romae: ex
 ternarumque gentium facta simul ac dicta memoratu digna: quae apud alios diffusa sunt: quam ut breuiter co
 gnosci possint. i. Latius sunt dispersa: ita ut non breuiter possint cognosci. In eadem ratione cadit ille mo
 dus: quilibet est. Maiorem geris uestem quam pro habitudine corporis: ut Curtius. Maiorem quam pro magnitudine
 siluae reddebat sonum. Illud hoc loco iocosum inserere non pudebit. Si quis interrogatus huius positi
 ui pro pulcher qui comparatiuus sit: & qui superlatiuus: non aliter bene respondebit: nisi ita multo pulchri
 or quam pulcherrimus. Ex his autem duobus de quibus diu dixerim: per quam & quam constat unum pro quam: quod utri dandum
 erit positio an superlatiuo. Vtrumque enim in eo parte sibi uedicat: certe positio: uel quae antea est: uel
 quae indeces uideret duo aduerbia uehementia significatiua superlatiuo imponi. Dicimus ita pro quam doctus:
 pro quam eruditus: pro quam pulcher. Et sicut uerbo solet pro quam: ita pro quam: ut pueli: pro quam placet: pro quam ueli pro quam placet. Plu
 nius iunior in epistolis. Per quam uelim scire nisi interpositum sit quam inter pro positionem & uerbum cum quo illa co
 pulat: quae apud Terentium. Per quam pro quam paucos reperias meretricibus fideles euenire amatores: quod sic resol
 uit: Pro quam pro quam paucos. Boetius tamen in commentariis logicae breuioribus superlatiuo dedit dicere: Apud scri
 ptores quidem Graecos pro quam rarissimos. Et Proponius de origine iuris digestorum Iustiniani libro primo. Nam
 ante eum Seruius duos libros ad Brutum pro quam breuissimos ad edictum subscriptos reliquit. Et facilius scri
 ptor. Curtius libro. iiii. Bestium quoque Baetianorum ducem pro quam maximo posset exercitu coacto descendere
 ad se iubet. Sed huiusmodi exempla tam rara sunt: ut dubitare an librario sit culpa: certe ipse sic loqui non
 ausim. Aulus quidem Gellius hoc quod precipimus semper custodiuit. Caeterum ut est in loquendo curiosi
 or: pro quam: ita loqui sane quam utile: uoce admodum quam suauis: oppido quam libes: nimis quam ineptum: quae aduer
 bia idem pollet: quod pro ualde. Visitati tamen est pro quam: ut pro quam utile: uoce pro quam suauis: pro quam libes: pro
 quam ineptum. Tacti Caesar commentario. xiii. Quibus rebus oppido pro quam pauci sub pellibus acqescebant.
 Et Seruius Sulpitius ad Ciceronem scribens ita incipit. Postea quam mihi renuntiatum est de obitu filiae tuae sane quam

PRIMVS

pro eo ac debui: grauius molesteq; tuli. Et ad eundē. Caelius ita etiā incipit. Sane quā litteris Casaris sumus cōmoti. Nā Cassius cis Euphratē parthorū copias esse scripsit. Et Brutus quoq; de eius ad eundē. Nā suos ualde q̄ paucos habet. Et iterum in eadem epistola. Sane quam gauisus sum. Quid plura? Ipse quoq; ad fratrem. Cicero. Nā quod de Pōpeio Caninius ait. Sane quā refrixit. Nō succurrit mihi si quod aliud exemplū apud Cic. reperi. Et Titus Liuius nescio an alibi quam libro xlviii. Cum haud facile esset: aut ea quæ abiicerent: aut quæ aduersus ea dicenda erāt memoria cōplecti. Nec. n. multa solum: sed etiā pluraq; oppido q̄ parua erant. Hæc igit dantur positiuo: illa uero magis superlatiuo multo & lōge in eo fere significato quo solet quā cū superlatiuo: sed cū hac tamen differētia: quod huic quā nō tribuimus gentiuū illū superlatiuo propriū: ut ablatiuū accusatiuū cū præpositiōe ut sit sine ipso quā. M. T. Acerrimū autē ex oibus nostris sensibus esse sensum uidendi. Et iterū. Quē Crassus dilexit ex oib; plurimū: nō dixit quā acerrimū: aut q̄ plurimū ex omnibus siue inter omnes.

¶ De lōge: multo: facile: ualde. Cap. xx.

Pro quod sit in multo aut in longe pro ualde: & in facile pro non dubie: ut Quint. li. ii. De clamādī ratio: ut est ex omnibus nouissime inuenta: ita & multo est utilissima. Idē Longe omnium quos quidem mihi audire contingit: p̄stantissimus Domitius Afer: & M. Tullius. Sed ego neq; ei assentiar: neq; harum disputationum inuentori & principi lōge omnium in dicendo grauissimo & eloquentissimo Platoni. Idem pro Rabirio. Virum unum totius Græciæ facile doctissimum Platonem. Amat etiam longe ut multo secum iungi comparatiuū: ut Virgilius in. ix. At pedibus longe melior Lycus: & ea de quibus antea disputauī: alias: aliter: secus: ante: post: præ: ut longe præstans: longe præstat. Quinī. Sed cum longe p̄cedunt ingenia uentum. Et cætera quæ superlationem quandam habent: & proxime ad comparatiua accedunt: ut longe superat: longe uincit: & ea quæ diuersitatem more illorum: secus qualia sunt: diuersus: dissimilis: alienus: ut lōge diuersus: lōge dissimilis: lōge alienus. Princeps ne adiectiuū qdē ē more positio: for: tñ quæ superlationē significat asciscit sibi lōge: ut idē. Nouē uero lyricorū lōge p̄ndar; princeps & acile p̄ eo quod est haud dubie. M. Tullius pro Roscio. Non solum municipii latinitatis ex quo erat: sed etiam regionis illius & uicinitatis uirtute: existimatione: nobilitate facile princeps. Præterea cum præcipuus: cum primus: cum secundus: & si quæ alia sunt: ut Quintilianus de Euripide loquens in affectibus. Tum in omnibus: tum in his qui miseratione constant: facile præcipuus & admirandus maxime est. Sic facile primus: uel facile sumus. Facile uero secundus dicimus: non ad ordinem respicientes: sed ad dignitatem: quale est. Tu es facile secundus a rege: hoc est facile post regem primus. Longe igitur pro ualde proprium est: exceptis paucis comparatiui & superlatiuo. Ipsum autem ualde positiui & uerbi: ut ualde diues: ualde paup; ualde laudat: ualde uituperat. Nec ausim dicere longe diues: longe laudat: nec ualde ditior: ualde ditissimus. Hæc autem quæ a me de aduerbiis traduntur: non fuerunt intentata ueteribus grāmaticis: nam nuper cum iā ista composuissem inueni in bibliotheca beneuētana Sergium super Donatum ita dicentem. Donatus dicit quinque tantum aduerbia positiuo esse iungenda: tam: magis: maxime: minus: & minime: ea scilicet ratione: quoniam uim in se habent comparandi: atq; ideo non debent comparationis casibus iungi: ne uideatur comparatio geminata. Qui enim dicit tam doctior: pene hoc dicit doctior: quod latinitas non patitur. Probus autem dicit omnia aduerbia quæ uim augētis aut minuentis in se habent: non debere coniungi nec comparatiuo: nec superlatiuo: ut sunt ista ualde: multo plurimum: per & similia: nam ista omnia tantum positiuis casibus debemus adiungere. Idem Sergius longe post ait. Comparatiuo & superlatiuo quinq; hæc comparationis aduerbia non apponemus: ut tam: minus: minime: magis: maxime: quæ tamen soli positiuo adiiciuntur. Hæc quæ tres auctores tradunt: & imperfecta sunt: nec omnino uera: ut ex his datur intelligi: quæ ipse præcepit. Dicimus enim multo fortissimus: & ego sum tam te fortior: q̄ te nobilior & tam omnium fortissimus q̄ nobilissimus. Comparatiua uero addi non oportere comparatiuis: ne præcipiendum quidem est. Quod autem posuit minime & maxime & similia. Sergius non recte posuit. Nam minimum ē proprium aduerbium superlatiuum: minime uero pro negatione accipitur: quasi nequaq;: ut hic homo est minimum litteratus: id est pauxillum litteratus: & ego sum minime litteratus: id est idiota nil profus habens litteraturæ.

¶ De proprietate quadam comparatiui. Ca. xxi.

A Tq; hæc hæc hactenus: illud ad extremum adiiciamus: de comparatiuo cōsuetiorem sermonem esse per accusatiuum: q̄ per nominatiuum in illis: quale est. Tu maiorem laudem assecutus es patre tuo: tuisq; maiorib;. Vix audeas dicere: tua laus est maior patre tuo. Tamen solemus aliquando sic uti. Virg. in. viii. Non secus igni potens: nec tēpore segnior illo. Et Quinī. de apibus pauperis. Vnum rogo ne cui minor dignitate uestra uideatur causa litis meæ. Et in tertio institutionū. Non debes apud prætorem petere fidei commissum: sed apud consules maior prætoria cognitione summa est: fortasse uideat mollius in obliquo casu: quod ita si non est: uolo tamen annotatum esse: q̄ inconsueta uox auribus hæc uideat esse maior summa pecuniaria est prætoria cognitione: pro eo quod est maior summa: q̄ ut apud prætorem peti possit. Minor causa dignitate uestra: pro eo quod est minor q̄ ut uideatur digna quæ apud dignitatem uestram